

मे १९७३

ओकरवा पाहू? कोणत्या मुलीला तिची आई इन्क्रिमिनं देते?

बरोबर ओकरवलात!

मेघ — २ महिने ते
२ वर्षांच्या बाळास मुलंसाठी
तिराप — १४ वर्षांपेक्षा
मुलंसाठी

ही वढउसे माथी!
हे इन्क्रिमिन टॉनिक
ही रिमिनिंग टॉनिक

इन्क्रिमिन टॉनिक

अधिक आपण अंभी लासुन अधिक पाव करतो

ही टॉनिक विनायक नम
कामगिरी ही टॉनिक विनायक नम
कामगिरी ही टॉनिक विनायक नम

SRITA'S-200-1001 1000

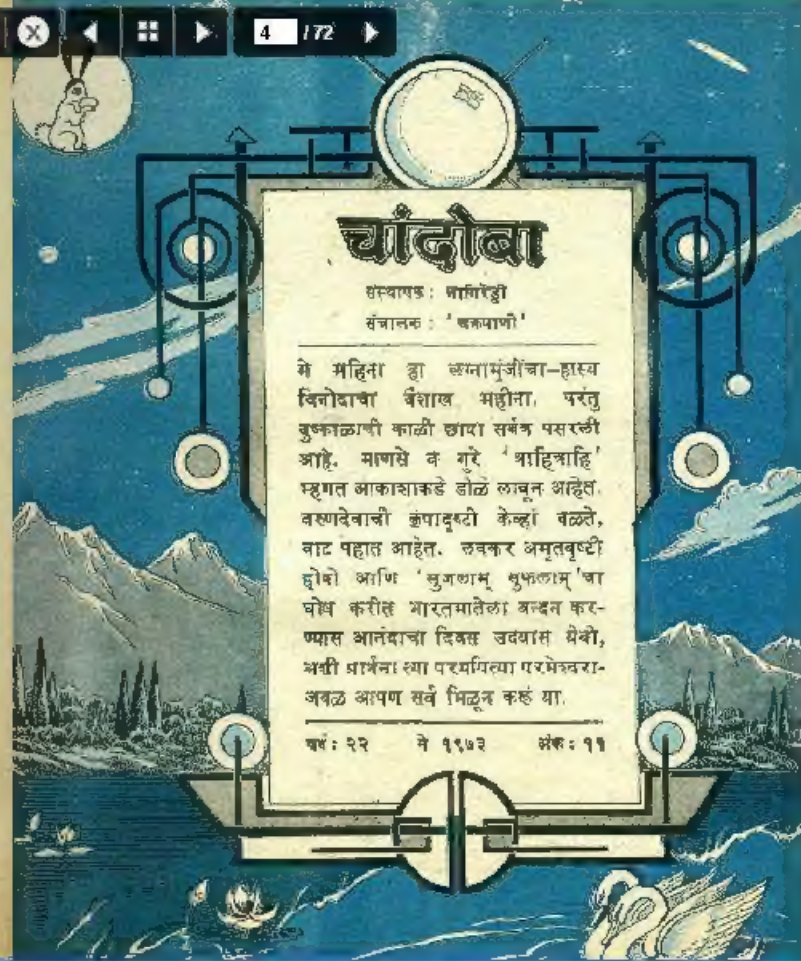
चांदोबा

संवाणक: नागरेडो

संजालक: 'बकपाणी'

मे महिना हा लंगामुंजीचा-हास्य
विनोदाचा बेशाख महीना, परंतु
बुष्कळाची काळी छाया सर्वत्र पसरली
आहे. माणसे व गुरे 'बाहिर्वाहि'
भूगत आकाशाकडे वळले लावून आहेत.
वस्थादेवाची कृपादृष्टी केव्हा वळते.
वाट पहात आहेत. लवकर अमृतवृष्टी
होवी आणि 'सुगलाम् सुफलाम्'चा
घेष करीत भारतमातेला अन्न कर-
ण्यास आनंदाचा दिवस उदयास येवो,
अशी प्रार्थना त्या परमपित्या परमेश्वरा-
जवळ आपण सर्व मिळून करू या.

वर्ष: २२ मे १९७२ अंक: ११

आमरव्याणी

मुञ्चतो न याति वैरम्
परहितनिरतो विनाशकालेपि,
छेदेपि चंदन तृणः
सुरमयसि मूलम् कुठारस्य ।

॥ १ ॥

[सज्जन दुसऱ्याचे हित व्हावे यासाठीच झटतो त्याचा स्वतःचा सर्वनाश व्हायची वेळ आली
सरी देखील कोणाकडे वैर करीत नाही चंदनाचेच (व्याहरण) घ्या, ज्या कुठाराकडे तो कापला किंवा
तोडला जातो तिला तो आपला मुकास देतो.]

विसृज्य रूपं व होषान्
गुणान् गृह्णाति साधवः;
दोषा नैव तु गृह्णाति
बालिनी कतु दुर्जनाः ।

॥ २ ॥

[रूप टाकते व, कोणा उडवून टाकते (व बाजे तेव्हा ठेवून घेते) त्याप्रमाणे साधू अवगुण
टाकतात व फक्त गुण ग्रहण करतात; आणि दुर्जन बाळगीसारखे दोषच ग्रहण करतात.]

खलः सधैर्यं यात्राणि परच्छिन्नाणि पश्यति,
आत्मनो बिरुदं यात्राणि पश्यन्नपि न पश्यति । ॥ ३ ॥

[वृष्ट मनुष्याला इतरांचे दोष मोहरीचई एवढे जवळे तसे दिसतात आणि स्वतःचे दोष
बेलफळाएवढे असले तरी दिसत नाहीत.]

अभिषेकाचा हत्ती

सह्यावधी वर्षांपूर्वीची गोष्ट आहे. ओपुर
राज्याच्या गादीवर अशोकवर्मा नावाचा
राजा राज्य करीत असे. त्याच्या राज्यात
दरवर्षी युद्धकलेच्या बदाओडी होत. जे
शूर लोक आपले प्राविण्य दर्शवीत राजा
त्यांना आपल्या दरबारी स्थान देई.
अज्ञातऱ्हेने स्वानि मिळविण्यासाठी रविवर्मा
नावाचा योद्धा होता.

राजा अशोकवर्मा याला कोणी मूलबाल
नव्हते आणि एकाएकी त्याला मरण आले.
म्हणून त्याच्या मागून गादीला वारस कोण,
हे तो सांगू शकला नाही. त्याच्या दरबारात
राजा होण्याची योग्यता असलेले अनेक
लोक होते. परंतु अग्री त्यापैकी कोणालाही
गादीवर बसविण्यास कचस्त होवा, कारण
जर कोणाला गादीवर बसविले तर सर्व
त्याचे शत्रूच होतील. म्हणून बऱ्याने वृद्ध
राजगुरुचा संस्ला घेतला. राजगुरु म्हणाले—

“मंडीवर्ये! ही जबाबदारी आपण स्वतःवर
कशाखा घ्यायची? बंशानुवंशे चालून
आलेल्या परंपरेप्रमाणे राज्याभिषेकाचा हत्ती
आहे, त्याच्या सोबत एक फुलांचा हार
देऊन त्याला सोडा. तो ज्याच्या गळ्यात
हार घालील तो आपला राजा.”

बऱ्याला तो संस्ला पसंत पडला. जो
राजा निवडला जाईल त्याच्याशी कोणाचे
हैर होण्याचे कारणच नाही. राजगुरुने एका
पंथवरवड्यानंतर बांगला मूर्त असल्याचे
सांगितले. म्हणून बऱ्याने जाहीर केले की
अभिषेकाचा हत्ती ज्या कोणाच्या गळ्यात
अभिषेकाची भाळ घालील तो गादीचा
अधिकारी होईल.

ही गोष्ट कळल्यावर काही लोक निराश
जाले तर काही लोकांच्या मनात नवीन
आशा उत्पन्न झाली. रविवर्मा निराश
जाला. कारण तो सधै राज्याच्या अत्यंत

विश्वामित्राच व स्वामित्राच संवकांपैकी एक होता. राजा गुप्तपणे त्याला बोलावून राज्यकारभारात त्याचा सल्ला घेई व ती गोष्ट कळू न देण्याची काळजी घ्यावी असे. कारण कोणाला मत्सर अगर हेवा वाटू नये. राजाने मरण येण्यापूर्वी मंत्र्याला, रविवर्मालाच गादीला वारस नेमण्यास सांगून ठेवले वसते. परंतु ती गोष्ट अभिषेकाच्या हत्तीला कशी काय कळणार? असा विचार करून रविवर्मा दुःखी झाला.

परंतु राज्याभिषेक व्हावा म्हणून लोभ करणारी अगदी निराळीच व्यक्ती होती. त्या हत्तीचा राखणदार एक माहूत होता त्याने विचार केला की त्याच्या गळ्यात सगळ्या घालायची संवय हत्तीला करून

इतर कोणाच्या गळ्यात माळ न घालता आपल्याच गळ्यात घालील व आपल्याला गादी मिळेल. अभिषेकाला एक पंधरवडा उरला होता. तेवढा अवधी हत्तीला संवय होण्यास पुरे होता.

हत्ती बांधण्याची जागा एका वाड्या समोवाराच्या उद्यानात होती. माहूत जाई आणि फुले तोडून त्याची छाळा ओवून हत्तीच्या सोडेत देई. हत्ती शिकविल्याप्रमाणे माहूताच्या गळ्यात माळ घालू लागला.

ज्या उद्यानातून माहूत फुले तोडून नेई ते उद्यान रविवर्माच्या महालाच्या समो- वारचे उद्यानच होते. रविवर्मा दररोज

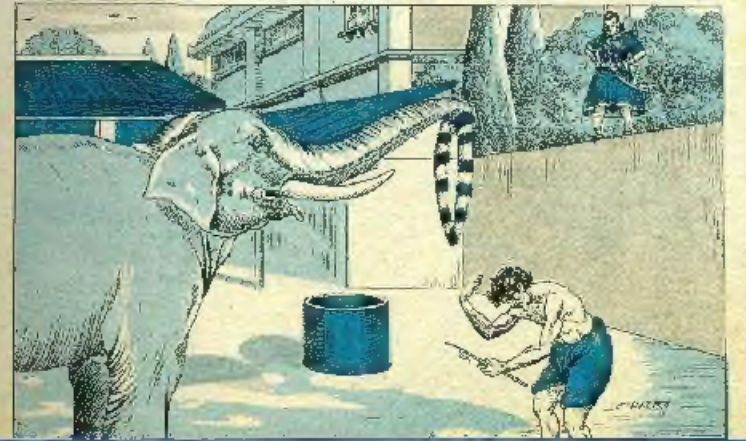
त्याच्या जागे कोणत्या फुले तोडून नेत असल्याचा संवय त्याला आला. म्हणून एक दिवशी फुले तोडणाऱ्या चोराच्या पाळतीवर तो बसून राहिला.

माहूत पहाटेच्या अंधुक प्रकाशात पित ओलांडून उद्यानात आला आणि फुले तोडून निघून गेला. नंतर रविवर्माने नितीवरून पलीकडे वांकून माहूत काय करतो ते पाहिले, तेव्हा माहूत फुलांची माळ ओवीत असल्याचे दिसले. नंतर ती माळ घेऊन माहूत काय करतो हे पाहण्यासाठी तो तेथेच बसून राहिला.

पुष्कळशा माळा ओवून तयार झाल्यावर माहूत त्या माळा एकेक करून स्वतःच्या

गळ्यात घालायला हत्तीला शिकवीत असल्याचे रविवर्माने पाहिले. माहूत धितीकडे पाठ करून उभा असल्यामुळे त्याला रविवर्मा दिसत नव्हता, परंतु हत्तीला चांगला दिसत होता. म्हणून हत्ती रविवर्माला पाहून त्या बाजूला माळ घेऊन निघाला. माहूताने नाकित होऊन पाठीमागे वळून पाहिले. परंतु रविवर्मा त्यापूर्वीच धितीवरून उडी मारून निघून गेला. कोणी तरी आपले गुप्त पाहिले आहे असा माहूताला संशय आला. म्हणून त्या दिवसापासून त्याला हत्तीला शिकविणे शक्य झाले नाही.

राजाची निवड करण्याचा मुहूर्त जवळ येऊन ठेपला. हत्तीच्या सोडेत माळ देऊन

माहूत राजवाड्याकडे त्याला घडून आला. काही तरी झुलून कापरण करून माहूत हत्तीच्या समोर येऊन उभा राहला. परंतु हत्तीने त्याच्या गळ्यात माळ घातली नाही. तो आणखी कोणाची तरी वाट श्हात असल्यासारखा दिसला. त्याला एका जागी रविचर्मा दिसलाच हत्ती वीकार करीत रविचर्मा होता विकडे निघाला आणि त्याच्या गळ्यात माळ घातली. म्हणून रविचर्मा राज्याभिषेक झाला.

त्यानंतर एका माहूताने रविचर्माला एकांतात भेटून विचारले-“महाराज! आणखी श्रमा करास तर मी एक प्रश्न विचारवा, असे म्हणत आहे!”

“विचार!” रविचर्मा म्हणाला.

“मी स्वतः राजा होण्याच्या इच्छेने अभिषेकाच्या हत्तीला माझ्या गळ्यात माळ घालण्यास शिकवीत असं. परंतु हत्तीने ऐन वेळी माझ्या गळ्यात माळ म घालला आपल्या गळ्यात कशी काय घातली?” माहूताने विचारला.

आलास त्या स्वतःला कृतीसमोर ठेवून. कधी खाद्यच्या ध्यायच्या गोष्टी तु हत्तीला शिकविल्या नव्हत्याम सरळ गळ्यात घालण्याची धोष्टदेखील हत्ती शिकला. परंतु ती माळ तुझ्याच गळ्यात घालायची आहे, हे हत्तीला कळले नाही. दुसऱ्याच कोणाला देण्यासाठी तु शिकवीत आहेस असे हत्तीला वाटले असावे. एकादा त्याने तुझ्या गळ्यात माळ घालतांना मला पाहिले होते. माझ्या गळ्यात नेहमीच माळ असते. म्हणून त्याला, माझ्या गळ्यात माळ घालणे सहज नैसर्गिक वाटले असावे आणि त्याने तशी माझ्याच गळ्यात माळ घातली. मी त्याच दिवशी रात्री दुष्ट विचाराने तु हत्तीला आपल्या गळ्यात माळ घालायला शिकवीत होतोस हे पाहिले होते. परंतु हत्तीने मला मुद्दा त्या वेळी पाहिले असल्याने माझ्या गळ्यात माळ घालण्याला तु शिकवीत असावास हत्तीचा असा समज झाला असण्याची शक्यता आहे.

काळोरवात मेजवानी

छुराफ वेशातही ही गोष्ट आहे. एका गावी महंमद आणि शारीना नावाचे भवरा बायको रहात. दोघे गरीब होते. शारीनाला दोहाळे लागले होते. तिच्या शिरा खावासा वाटला. शिराच्या महंमदला सोन वेळचे पेटभर जेवणयला मिळायची साराभार, बायकोला शिरा कोंठून आणून देणार? परंतु तरुण बायको आणि त्यात गरीबर होती. रव्या तिने फार मोठी इच्छापण रव्या-विशी नाही. तिने कवी कोथती वस्तू मागितली नव्हती. गरीबी पहिल्या प्रथम शिराच मागितला. परंतु ती तयार करून द्यायला शक्ती कोठे होती? तरी त्याने बायकोची तेवढी इच्छा पुरी करण्याचे ठरविले.

आजल्या दिवशी पाऊस पडला होता. म्हणून व्यापाऱ्यांनी ओला झालेला मळ रस्त्यावर बाळायला घातला होता. एका जागी रवा बाळत घातलेला होता. ती

पाहून महंमद घरी आला. आपला अंगाला बरेचसे तेल काढून त्या गल्लीत परत आला. चालत असता रवा बाळत घातला होता त्यावर जणूकाही पांथ घसरून तो पडला. त्याने उठण्याचा प्रयत्न करीत सर्वांगाला रवा चिकटवून घेतला आणि घरी आल्यावर अंग झाडून खो रवा मिळाला तो सुपात जमविला. नंतर बांधोळ करून एक पागोट बांधले आणि तेलाच्या दुकानात जाऊन महंमदने विचारले-“काय हो, तेल काय भावाने आहे?” असे म्हणत तेलाच्या उधड्या उब्यावर बाकून उभा राहला. दुकानदाराचे लक्ष दुसरीकडे आहे हे पाहून त्याने जडदिसी थोडे तेल तेलाच्या माधाने काढून आपल्या पागोट्यात ओतून घेतले. दुकानदाराने ओरडून विचारल्यावर त्याची साफी मागून घरी जाला. पागोट्यातले तेल एका परातीत पिळून जमा

केले. आता शिन्ध्याला लागणाऱ्या गुळाची व्यवस्था कशी करावयाची या विचारात महुंमद गुळाच्या दुकानात गेला. म्हणाला-
 "आमच्या धन्याला दहावीस ठेपी गुळाच्या प्यायच्या आहेत. तुमच्या कडचा चांगला माल असेल त्यातला तमून्यासाठी थोडा गुळ द्या. दोन तीन दुकानातला असाच गुळ मागून घेऊन मरज होती तेवढा ठेवून घेतला आणि बाकी विकून लाकडे घेऊन आला.

शिरा तयार होईहोईती चांगला काळोख पडला. नदराबाबको कोंगाला कळू नये या हेतूने विवा लावल्याशिवाय काळोखातच शिरा खावला बसली. शिन्ध्याचे ताट मधीलच होते.

त्याच वेळी नेमका त्यांचा दूरचा वली नावाचा कोणी नातेवाईक आला. घरात काळोख होता तरी नदराबाबकोचे बोलणे चालू होते ते ऐकू येत होते. त्याने त्यांच्या बोलण्यावरून परिस्थिती ओळखली आणि बाजूला मुकाट्याने जाऊन बसला आणि ताटातला शिरा खाऊ लागला.

स्परीना लागत होते. परंतु नदराबाबकोला वाटले की त्यांचेच हात आहेत. शिरा लवकरच संपला. वाटात वाचपुन पाहिले, पण हाताला लागला नाही.

"सर्वे शिरा संपला वाटेने एवढ्यात?" बापको म्हणाले.

"संस्थ्यासारखा दिसतो आहे खरा. पण मी सुद्धा कमीच खाल्ला!" नदरा म्हणाला.

"आणि तुमच्याबरोबर मी नाही का खाल्ला?" वली म्हणाला. नदराबाबकोने विवा लावून विचारले- "गुहस्थी! तू आल्यावर बोलायचे तरी!"

बायकोला शिरा खायला मिळावा म्हणून महुंमदने कायकाय नाही केले? महुंमदच्या तोंडी वलीला सर्व कळले तेव्हा त्याला त्या दोघांच्या गरीबीची कीच आली. सारीमाला जे काही हवे होते त्यासाठी पुरेसा पैसा देऊन वली दुसऱ्या दिवशी आपल्या बाबी परतला.

यक्ष पर्वत

[१०]

[सद्गवर्मा आणि जीवदत्त म्हातांच्या पुजाऱ्याचा ज्वार कोठडीतून सोडवून पळवता इथारसीतुन निघाले. गाटेत पुजारणीने त्यांना अडविले. सद्गवर्माने तिच्यावर तोंड होडला. त्यानंतर ते मांझिक आणि केसाळ भुतांच्या बरोबर जंजलात गेले. तेथे त्यांना दुकन सेंतारावरून एक उंच खांबी पडत बसतांना दिसला. 'पुढे-]

जुंटाळा पडत असलेला पाहून सद्गवर्मा व जीवदत्त त्या दिशेने चालू लागले. उंचावरून आवळल्यामुळे जुंटाचे पाय थोडे-लेले होते. निचारा लढफडत होता. जुंटा-वरचा स्वार आपले गुढगे चोळीत बसला होता. त्याला सुद्धा लागले होते. त्याचे कपडे पाहून सद्गवर्मा व जीवदत्त दोघांचा तो लुटल्याच्या टोळीतलाच असला पाहिले या गोष्टीबद्दल राग राहिलो नाही.

जीवदत्त त्याच्याजवळ जाऊन म्हणाला-
 "काय रे चोर! तुझे नक्कीच बलवत्तर दिसते आहे एकूण! विचारा उंट खाली पडला आणि त्याचे पाय पोवले आहेत. तो तडफडतो आहे व थोड्या वेळात मरेल ही. परंतु तू मात्र बांचलास."

सुटेरा गुढगे चोळीत उभा राहण्याच्या प्रयत्नात होता. सद्गवर्मा व जीवदत्तला जवळ येऊन उभे राहिलेले पाहून तो परपर

"नारोवा"

कायू लागला. कायच्या आवाजात म्हणाला-
"पापा! फस्ती, मालक! मला जीवरान जा।
गेंडा जातीच्या लोकांची शेते सुटण्यात मी
नव्हतो. माझ्या बोलण्यावर विश्वास नसेल
तर स्वर्णाचारीला विचारून खात्री करून
घ्यावी."

तो म्हणाला ते ऐकून खड्गवर्मा व
जीवदत्त दोघांना आश्चर्य वाटले. त्यावरून
स्वर्णाचारी लुटेऱ्यांच्या टोळीतच सुरक्षित
वसत्याचे त्यांना कळले.

खड्गवर्माने तलवारीचे टोक लुटेऱ्यांच्या
छातीवर रोवून त्याला बरखाडून विचारले-
"काय रे! तू खरे बोलणार की या उंटाच्या
पाठीवर बसून त्याच्या बरोबर यमलोकी

गोष्ट तुला तुझ्या साथी मित्रांकडून नक्कीच
कळलेली असणार. परंतु काय रे आम्हांला
पाहील्याबरोबर तू आम्हांला गेंडा जातीच्या
लोकांचे यत्नगार म्हणून कसे काय
ओळखलेस?"

जीवदत्तने खड्गवर्माला तलवार आगे
घ्यायला सांगितली. नंतर म्हणाला-"खड्ग-
वर्मा! हा माचीच आपल्याला पाहून अर्ध-
मेला झाला आहे, त्याला जागसी पास
क्याला देतोस? शिवाय गेंडा जातीच्या
लोकांची गोष्ट आतां फार जुनी झाली
आहे." नंतर तो त्या लुटेऱ्याकडे वळून
म्हणाला-"काय रे! माझ्या मित्राने तुला
विचारले आर्म तेच पुन्हां मी विचारतो, तू
आम्हांला कसे काय ओळखलेस? म्हणजे तू
आम्हांला पूर्वी कोठे पाहिलेस?"

"मालक! मी आपणाला कोठेच पाहिले
नाही. माझ्या मित्रांनी आपल्याला जंगलात
पाहिले होते. त्यांनी आपल्या कपड्यांचे
पगळ करून मला सांगितले होते. तुमचे
धनुष्य व तलवार वगैरे पाहून मी त्यावरूनच
तुम्हांला ओळखले." तो लुटेरा म्हणाला.

"म्हणजे! तू नृहत्पतीच विततोस की
रे! कोठे तरी एखादे मुसकूल काढून रड्याचे
सोडून हा काय धंदा करू लागला आहेस?

बांबोबा

टोळीत कसा काय आलास आणि उंटावर
ही धिळी वेऊन कोठे जात होतास?"
खड्गवर्माने त्याची थट्टा उजवीत विचारले.

"मालक! आमच्या पुढाऱ्याने एक
राजधानी स्थापन करण्याचे ठरवून स्वर्णा-
चारीलाच राजधानी निर्माण करण्याचे
काम सोंपविले आहे. त्यांच्या आज्ञेने मा
झिला आम्ही वर डोंगरावर नेत होतो.
वर समतल मैदानात आमच्या राज्याची
राजधानी बांधण्याचे काम चालू आहे.
आमच्या अवळ उंटच आहेत ह्या सिला
वाहून न्यायला." लुटेरा म्हणाला.

खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघे त्या लुटेऱ्याची
बोलण्यात गुंतलेले होते म्हणून त्यांना वर
डोंगराच्या शिखराकडे पाहण्याची गोष्ट
सुचली नव्हती. शिखरावरच्या लुटेऱ्यांना
त्यांचा एक साथी उंटावरून खाली पडलेला
दिसला. म्हणून त्यांनी आपापले उंट
बांधविले आणि खड्ग व साधूच्या आज्ञेला
पाहिले तेव्हा खड्गवर्मा व जीवदत्त उंटा-
वरून खाली पडलेल्या त्यांच्या साथीदारा-
कडे जगत धसलेले त्यांना दिसले. दोघां
क्षत्रिय तरुणांना पाहून सर्वे भीतीने जागच्या
जागी बसकले. त्या दोघांनी एकदां त्यांच्या
साथीदारांना कसे 'सळो की पळो' करून
खोडले होते, ती गोष्ट ते विसरले नव्हते.

बांबोबा

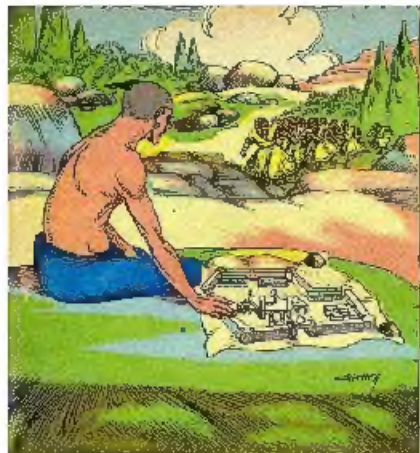
एका दोघांनी मांत्रिकाला आणि केसाळ
भुताला गुहेत कसे पिटाळले होते व त्यांच्या
पाओपाठ दोघे गुहेत कसे गिरले होते, हे
देखील प्रत्यक्ष पाहिले होते. म्हणून त्यांच्या
पैकी एक जण म्हणाला-"आपला नायक
येथे नाही. त्या क्षत्रिय तरुणांनी आपल्याला
पाहिले आहे. म्हणून हे दोघे डोंगरावर
चढून आपल्यावर हल्ला करतील. तेव्हा
स्वतःचा जीव बांधविण्याचा विचार केला
पाहिजे."

"स्वतःला बांधविण्याला एक उपाय
आहे. स्वर्णाचारीकडे जाऊन त्याला हे सर्व
सांगावे आणि तो म्हणेल तसे मागवे.
स्वर्णाचारी त्यांचाच मित्र आहे, नाही का?

११

१०

तो कदाचित आपल्याला यांच्या हातातून बांबविण्यास मदत करील. जला!" दुसरा एक जण म्हणाला.

त्यानंतर इतर बांधा जण स्वर्णाचारीकडे घाबरा गेले. त्या वेळी तो किल्ल्याचा नकाशा पहात बसला होता. लुटेऱ्यांच्या नयकांचे किल्ल्याचा एक नकाशा तयार करून त्याला दिला होता व त्याप्रमाणे राजधानीच्या चारी बाजूला कोट तयार करायला सांगितले होते.

आपले काम सोडून लोक वर घाबरा येत असलेले पाहून स्वर्णाचारीने त्यांना दडवावून विचारले—“काय रे! काम सोडून बांध पाठीस लागल्यासारखे इकडे पळत

करून परतला की त्यांच्याकडून एकाचा बांबवी लोढवितो!”

लुटेऱ्यांपैकी एक जण कांपल्या स्वरान म्हणाला—“आमचे नायक तसतात तेव्हा तुम्हीच आमचे नायक! आमचा एक उंट पाय घसरून खाली पडला आणि त्याच्या बरचा स्वार पण खाली आदळला. त्याला पाहून तुमचे जुने मित्र दोघे क्षत्रिय तरुण त्याच्या जवळ गेले आहेत आणि त्याला तलवार दाखवून काही तरी विचारीत आहेत! त्याला आमचा डाव ठिकाणा विचारून ते आमच्या बर हल्ला चढवायला येतील, अशी आम्हांला भीती वाटते आहे.”

क्षत्रिय तरुणांचे नाव ऐकताच स्वर्णाचारीला परमानंद झाल्यासारखे दिसले. तो खडून उभा राहीला. लुटेऱ्यांच्या तोंडून त्यांचे वर्णन ऐकून दोघे त्या प्रदेशात जवळपास कोठे तरी आले असल्याचे त्याला कळले.

स्वर्णाचारी डोंगरावरून खाली उतरताना लुटेऱ्यांना म्हणाला—“काय रे! तुम्ही मला थोडक्यात तरुण क्षत्रिय आल्याचे सांगितले वळतत तरी बालले असते. बरं तर जला माझ्या पाठीपाठ. तुम्हांला भिष्याचे मुलीच कारण नाही.”

बांदोबा

आम्ही करू! पण काय रे, आमच्या जिवाला त्यांच्यापासून धोका नाही ना?” लुटेऱ्यांनी शंका केली आणि विचारले.

“भित्त्यांनी! तसे भिष्याचे काहीच कारण नाही. त्यांच्याकडून तुमच्या जिवाला मुलीच धोका नाही. मी तुम्हांला बांबविण्यासाठी, पाहिजे तर आपला जीव घोक्यात घालीन. परंतु तुम्ही मी सांगेन तसे सावधगिरीने वागले पाहिजे.” स्वर्णाचारीने त्यांना समजावून सांगितले.

स्वर्णाचारीने डोंगराच्या अधःभागाजवळून खडगवर्मा आणि जीवदत्त यांना मोठ्याने हाक मारली. ती हाक ऐकून दोघांनी माना वर करून स्वर्णाचारीकडे

पाहिले आणि त्याला भोळवले. त्याच्या पाठीमागे काही लुटेरे उभे असलेले पाहून खडगवर्मा म्हणाला—“जीवदत्त! मला थोडी शंका वाटते आहे, पण पूरजा हा वास्तुशास्त्री आणि संज्ञाच हुत्ती बनविणारा स्वर्णाचारी लुटेऱ्यांना क्षत्रीय तर झाला नसेल? आपण सावधगिरी बाळगली पाहिजे!”

खडगवर्मा म्हणाला ते ऐकून जीवदत्तला मुळा तसेच कदाचित असू शकेल असे वाटले. स्वर्णाचारीला हे लोक त्याच्या इच्छेविषय उचलून घेऊन आले होते, हे खरे असले तरी, त्यांचा सद्बवहार पाहून हा बदलला नसेल कशावरून? असा विचार करून तो म्हणाला—“खडगवर्मा!

आपण विन्ध्य पर्वतापर्यंत पोचण्यासाठी निघालो. तेथे पोहोचे पावेतो फार सावध राहणे आवश्यक आहे. आपण या बाजूला स्वर्णाचारीला सोडवून आपल्यासाठीच आलो होतो. तरी त्याच्या मनात काय आहे, हे तरी पाहिलेच पाहिजे!” जीवदत्त म्हणाला.

खड्गवर्मा व जीवदत्त परस्परांशी स्वर्णाचारी विषयी तर्कवितर्क करीत असता तो मजत तिथोचोशां लुटेऱ्यांना बरोबर घेऊन खंबळ बाला आणि त्याने दोघांना अत्यंत आदरपूर्वक नमस्कार केला. त्यानंतर त्याच्या बरोबर आलेल्या लुटेऱ्यांनी मुखां नमस्कार केला.

Fullscreen 127 X

जीवदत्त कायत हसत स्वर्णाचारीच्या पाठीवर थोपटून म्हटले—“काय रे स्वर्णाचारी! नव्या जागी, नव्या लोकांबरोबर कसे काय चालले आहे तुझे? तू यांच्या नायकासाठी जादूचे हुती घीडे तयार करतो आहेस का? बायलांना नाटले होते की या लोकांच्या कैदेत तुला फार त्रास सोसावा लागत असेल. परंतु तूमुद्धा त्यांचा एक दुरयम नायक झाल्यासारखा दिसतो आहेस!”

ते ऐकून स्वर्णाचारी एक मिनिटभर आश्चर्यचकित होऊन जीवदत्तच्या मनात काय आहे हे ओळखण्यासाठी त्याच्या तोंडाकडे पहात राहीला. नंतर हात ओढून म्हणाला—“तुम्ही दोघांनी एकदा मला वाचविले होते. मी आयुष्यभर तुमचे ते उपकार विसरणार नाही. आज निरुपाय होऊन यांच्या नायकाच्या आशेने त्यांच्यासाठी एक किल्ला बांधण्याचे काम हाती घेतले आहे. तो पुरा झाल्यावर मी आज्ञा आहेतने परत जाईन. तेथे विघ्नेश्वर पुजान्याला भेटून आम्ही दोघे पुढील आयुष्य अंगात कोठे तरी देशाची आराधना करीत घालवू.”

विघ्नेश्वर पुजारी गैवा जातीच्या लोकांबरोबर अरभ्यपूरला आहे, अगदी बारामात! येथे तू सुखी आहेस ना? मग आम्ही जालो आपल्या बाटेने आपल्या कामावर?” जीवदत्त म्हणाला.

ते ऐकून स्वर्णाचारी धाबल्यासारखा झाला व म्हणाला—“म्हणजे तुम्ही एक दिवसदेखील मला तुमची सेवा करायला संधी देणार नाही का? हे नाही मी ऐकणार. आज एक दिवस तुम्ही दोघांनी माझे व समरवाडूचे आतिथ्य राहण केलेच पाहिजे.”

“हा समरवाडू कोण रे?” जीवदत्तने चकित होऊन विचारले.

“म्हणजे! तुम्ही यापूर्वी लुटेऱ्यांच्या नायकाचे नाव ऐकले नव्हते तर? सिधच्या बाळवंदातून उंढावरून आलेल्या लुटेऱ्यांच्या नायकाचे नाव आहे ते. यावेळी तो घरात नाही. दोन अनुयायांना बरोबर घेऊन शिकारीला गेला आहे. बरं तर, चला!”

स्वर्णाचारी म्हणाला.

खड्गवर्मा व जीवदत्त निघण्यापूर्वी जखमी होऊन पडलेल्या लुटेऱ्याकडे नोट बाबतून म्हणाले—“बाला लोकांवर उबकून घेऊन यावे लागेल!”

त्यानंतर दोघांनी त्या विचान्याला उचलून सांखानर घेतले आणि पुढे जख डॉगराळ प्रवेशातल्या लुटेऱ्यांच्या राहण्याच्या जागी आले. तेथे अस्वलाचे कातडे अंगात बाळवून बसलेल्या एका मागसाच्या बारी बाजूला धोळका करून काही लोक बोलत उभे होते. खड्गवर्मा, जीवदत्त आणि

स्वर्णाचारीला येत असलेले पाहून सर्व त्यांच्याजवळ धावत आले.

“हा आरडाओरडा कसला चालला आहे? अस्वलाचे सांग घेऊन तुम्ही हवांनी हा काय खेळ चालविला आहे?” स्वर्णाचारीने सर्वांना बरडावून विचारले.

अस्वलाचे सांग घेण्याने स्वर्णाचारीला लवून नमस्कार केला आणि म्हणाला—“स्वर्णाचारी! मी हे सांग होशीतातर नाही घेतले. आज सकाळी शिकारीसाठी नायकाबरोबर गेली होतो. आमच्या नायकाला काही जंगली जातीचे लोक धरून घेऊन गेले आहेत. मी त्यांच्या ताबडीतून स्वतःला बचाव करून पळून आलो आहे.”

“समरबाहुला जंगली लोक घकन घेऊन येले आहेत? म्हणतां काय? अशा सौम्याली बीराळा बंदी करणारे जंगली लोक कोठे आहेत?” लक्ष्मणाने स्थिर करून विचारले.

“लक्ष्मणर्षी! तो किती दुष्ट जंगला तरी लक्षावाहून दुष्ट लोकांच्या हाती सांपडल्या आहे. तू बट्टा पडकिले बरोबर नाही. तो विचारा आतां कोणत्या स्थितीत आहे, कोणास जाऊन?” लीबदत म्हणाला.

कुटेच्यांचा मांक जंगली लोकांच्या हातात बंदी मात्वाचे कळताच स्वर्णाबारीका काम करावे मुबेना. त्याची बापाच बंद माली व सर्वांचा पाय घुटला. तो कुटेच्यांच्या हाती बंदी माला होता तेव्हा त्याची बी दुर्लभ माली होती ती त्याला जाडबिडी. परंतु मुईवाने कुटेच्यांनी त्याच्याची हळूहळू ओराय घेविले आणि त्याला नीट कापविले. एकडेच काय एक समरबाहु त्याचा एक बांगला निव माला होता. तो दोघां जमिय बीरांगा म्हणाला—“ही मोष्ट ऐकूनच माझ्या जंगला

जाहा! काय वाटेल ते करून समरबाहुला सोडवा.”

लीबदतने लक्ष्मणाकडे त्याचा विचार जाणून घेण्यासाठी पाहिले. लक्ष्मणाने मान फिरवून जमा राहला व म्हणाला—“लीबदत! याविषयी तूच काय ते ठरव. आपला निव स्वर्णाबारी, त्याने विनंती केली आहे. त्याला सोडवायचे का? तू म्हणशील तर!”

लीबदत घममर विचार केस्वावर बसलाचि सोंप करून घालेया. बीमसाला म्हणाला—“काय रे त्या जंगली लोकांनी तुम्हा मादकाला आणि इतर लोकांना को काय कीच केले? जाले काय? सर्व नीटगीट सांग!”

बसलाचे सोंप करून घालेया कुटेरा म्हणाला—“मांकक! सर्व गोष्टी बी सोडक्यात सांगतो. आपण लवकर निघाता नाही आणि आमच्या मायकाला वांचविले नाही तर ते नरमजक जंगली लोक मायकाला जिवंत जाडून काढील!” (कमपः)

गरीबीतही गर्व

विक्रमादित्यान जगला हट्ट सोडला नाही.

तो झाडाजवळ परत गेला आणि तेव लांबावर काढून घेऊन नेहमीप्रमाणे मोकलने स्मरानाच्या विसरे घालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—“राजा! तुम्हा हट्ट पाहून मला आनंदच होत आहे. परंतु मी सांगून ठेवतो काहीकधी हा हट्ट जीवघेवा असतो. त्याचे उदाहरण म्हणून मी तुला किबुकची मोष्ट सांगतो. लक्ष देऊन ऐक.” अने सांगून वेताळ मोष्ट सांगू लागला.

कबिपूर राज्यात किबुक नावाचा एक अत्यंत गरीब समुष्य रहात असे. त्याला घरदार नव्हते, कोणी मातेवाईकही नव्हते. साधारणपणे गरीबीत विपन्न पादविपारा समुष्य नेहमव भजुटी करून किवा भीक मागून जगला उदरनिर्वाह चालवितो. परंतु किबुक या दोन्हीपैकी एकही करीत

वेताळाच्या मोष्टी

नसे कोणी स्वत होऊन त्याला काही खायला वागून दिले तरच तो खाई, नाही तर पाणी पिऊन स्वस्थ पडून राही

त्याच्या या विचित्र वागणुकीला लोक गर्व मानीत. म्हणत, ज्याला स्वतःच्या घोवासाठी कुडाऱ्याच्या तोंडाकडे पतुने लागते त्याने इतका गर्व कां करावा? परंतु काही दयाळू लोक त्याला बोलावून घेऊन जात व पोटभर जेवायला वाडीत. म्हणूनच कदाचित किशुक कोणाच्या घरासमोर उभा राहून भोक भागत नसे. कोणी खायला दिल तर खाई, नाही तर उपाशी पडून राही.

किशुक राजवाड्यासमोरेन बेंद जाई तेन्हां राजाने मोकळ्याच्याकडे नोट दाख-

मिकारी किशुक!" म्हणून एक दिवशी त्याची परीक्षा घ्यायचा विचार अचानक पणे राजाच्या मनात आला.

एक दिवशी संध्याकाळी राजाला गच्ची-तून राजोद्यानातल्या ओट्यावर भुकेने थकलेला आणि दीनवाण्या स्थितीत असलेला किशुक दिसला. तीन चार दिवसात त्याला खायला घ्यायला न मिळाल्यामुळे त्याचा चेहरा उतरलेला होता.

राजाने एका नोकराला बोलावून आणि किशुककडे बोट दाखवून आज्ञा केली—“तू उद्यानातल्या त्या गरीब माणसाला पोटभर खायला घालायला सांग.”

राजाच्या आज्ञेप्रमाणे नोकराने किशुक समोर ताट काढून ठेऊन ठेवले आणि घ्यायला एक पेलावर दूध नेऊन दिले.

किशुकला भूक लागली होती खरी, परंतु तो गव्हिष्ट होता म्हणून त्याने, अजाला हात लावण्यापूर्वी ‘ते कोणी पाठविले आहे?’ असे विचारले.

नोकर म्हणाला “महाराजांनी!” आणि महालाच्या गच्चीकडे बोट दाखविले.

किशुकने महालाच्या गच्चीकडे मान वर करून एकदा पाहिले, परंतु त्याला कोणी दिसले नाही परंतु त्याला भूक लागली होती, म्हणून ताटात बाडून बाणले होते

आभार कळव

नोकर त्याला राजाने सांगून ठेवल्या-प्रमाणे त्या गरीब माणसाला म्हणाला—“उद्यानातून तू उपाशी बगवण फिरण्याचे कारण नाही राजाचा तुज्यावर अनुग्रह झाला आहे म्हणून दररोज किवा तुला भूक लागली म्हणजे तू राजवाड्यात येऊन पोटभर खाऊन जात जा.”

परंतु किशुकचा चेहरा अपमान झाल्या-सारखा झाला. काही बोल्डस्यासिवाय तो तेथून निघून गेला, तरी खोल मनात त्याला थोडा गर्वच झाला की राजाची मर्जी त्याच्यावर झाली आहे. त्या दिवसापर्यंत

त्याला जेवायला वाडगारे किंवा खायला देणारे सामान्य झोकच होते. परंतु त्यादिवशी पश्चिमान त्याला महाराजाचे आदरातिथ्य लाभले होते.

दुसऱ्या दिवशी किशुक दिवसभर हिंडत राहला, परंतु त्याला कोणी बोलावून खायला दिले नाही. तिसऱ्या दिवशी संध्या-काळपर्यंत तो उपाशीच गाबभर हिंबत राहिला.

तिसऱ्या दिवशी अगत त्याला काही ज्ञान न उरल्यावरून झाल्यावर तो पुन्हां राजोद्यानातल्या ओट्यावर जाऊन पडून राहिला.

त्या दिवशी राजाच्या नोकराने ताट वाडून आणले. त्यात मांस, फळफळावळ

व सीर पण होती. किशुकसभार हाट देखीत नोकर म्हणाला—“मी तुला वंध दरोज जेवायला मिळेल असे सांगितले होते ना? मग गेले दोन दिवस तू का नाही आलास?”

“मला या उद्यानत येऊन पडून राहायला आवडते हे सरे आहे. परंतु मी येत नाही कारण, राजाला कदाचित वाटेस की मी फक्त पोट भरायला इकडे येतो” किशुक म्हणाला

त्यानंतर त्याने साटीस जे काही वाढून आणले होते ते सर्व झाडून टाकले आणि काही बोटाच्यामात्रात निघून गेला. पुन्हा एक आडवकाभर तो त्या बाजूला फिरकला

होता तेव्हा त्याने पाऊल पुढे पडत नजरे इतका धकळला होता या खोपेस राजाने स्वतःसाठी जो तोंपाक तया' झाला होता त्याचे हाट बाहून नोकराकरवी किशुककडे पाठविले. साटातल्या पंचपक्वान्नांमुळेच गोड वास येत होता

त्या दिवशी खाऊन पिकून किशुक निघाला तो वहा दिवस त्या बाजूला फिरकला नाही तो उपाशी मेला तर नाही हे पाहून येण्यासाठी राजाने आपल्या नोकरांना पाठविले किशुक हाकांचा हापळा होऊन पडलेला एका जागी नोकरांना विसलः नोकर त्याला उजळून घेऊन आले त्याला त्या स्थितीत पाहून सर्वांना त्याची दया आली

राजाचे डोळेदेखील पाणावले तो किशुकला म्हणाला—‘किशुक! मला समा कर!’

तेव्हा किशुक म्हणाला—“महाराज! चूक आपली नाही, माफी आहे!” असे म्हणत त्याने जे डोळे मिटले ते पुन्हा उघडले नाहीत

बेथर शोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला—“राजा! किशुक, राजाने एवढे बीदायं राखवून दिलेल्या पौष्टिक अन्नावरही बरणाच्या दखीस कसा काय पोचला?

को सांगितले? या सर्व प्रश्नांची उत्तरे माहीत असून तू बिली नाहीस तर परिणाम तुला माहीतच आहे, तुझ्या डोक्याची धंवर शकले होऊन तुझ्याच पायांवर लोळू लागतील’

तेव्हा विक्रमादित्य म्हणाला—“गावातले लोक त्याला जे काही खावला देत त्यावर किशुकची भूक भागत असे परंतु राज-बाडधातली पंचपक्वान्ने खाऊ लागल्यावर त्याला इतरांनी दिलेल सामान्य अन्न आवडे-नासे झाले. त्यामुळे तो उपाशी राहून अशक्त होत गेला असावा

राजा किशुकची परीक्षा घेण्यासाठी त्याला जेवायला बोलीत असे त्याच्यावर दया करून नाही किशुकच्या गव्घिष्ठ-पणाची राजाने परीक्षा घेतली होती त्याला वाटत होते की त्याने दिलेले पंचपक्वान्ने जवण जेवायला किशुक दर-रोज उद्यानात येईल आणि तो आपला हट्ट

कोडील सुरवातीला तसे वाटू लागले होते कारण फक्त जेवायलाच किशुक दोनदा उद्यानात आला होता परंतु आपण वाटू लागले आहो असे किशुकला वाटल्याबरोबर हट्टाने तो उपाशी मरण्यास तयार झाला तो इतके साहस करील, असे राजाला कधीच वाटले नाही राजाने घेतलेल्या पॅरीलमूळंय किशुकचा मृत्यू झाला. ती आपली चूक होती असे वाटल्यावरून राजाने त्याची माफी मागितली किशुकने स्वतःची चूक मान्य केली, त्याचे कारण तो दोन तीन वेळा जेवायला आला आणि त्याच्यावर राजाची मर्जी झाली आहे असे त्याला वाटू लागले होते. नाही तर तो सत्रयीप्रमाणे सामान्य अन्नावर जगू शकला असता त्याची खरी चूक म्हणजे राजा त्याच्या गव्घिष्ठपणाची व हट्टाची परीक्षा घेत आहे, हे त्याला कळले नव्हते’

अशा तऱ्हेने राजाने मोनभंग होताच वेताळ प्रतासह अवक्य झाला आणि झाडांना जाऊन लांबकटू लागला. (कल्पित)

मूर्ख राजा

कार पूर्वी खिचतापल्ली येथे सुरवेन नावाचा राजा राज्य करीत असे तो मूर्ख होता परंतु त्याचा मंत्री कार बतुर होता.

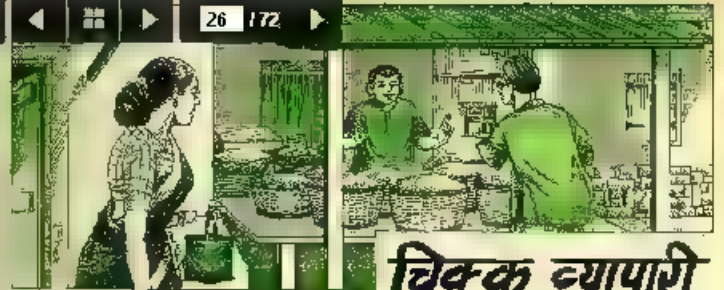
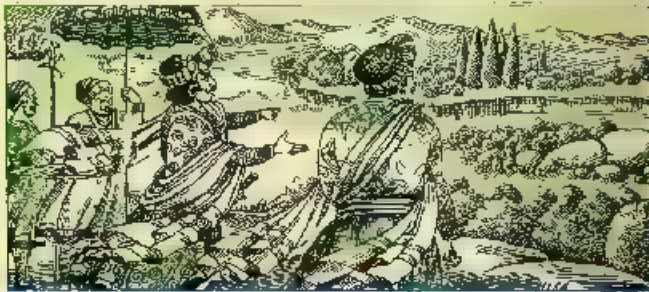
एकदा राजाने कावेरीनदीच्या काठी जाऊन नदी पूर्वकडे वाहता असलेली पाहिले त्याने संवसार होताना आश्चर्य केले. "आपल्या राज्याच्या पूर्वेला आपल्या राज्याचे तशीच राज्य आहे. आपल्या वेश्यातून जाणाऱ्या या नदीवरच त्यांची पिढी अवलंबून आहेत. नदीवर आठवा खांद्यांमधून नवव्या राज्यात दुष्काळ येईल असा उपाय करू या."

पूर्वजराजांचा समजावून सांगून काही उपयोग नाही असा विचार करून मध्येमने एका महिन्याभरात नदीवर बांधवा बांध बांधला पाणी खडले गेले आणि राजधानीभर शांतीच पाणी झाले अशा बाबरी वरतु राजासमोर तोंड उघडण्याची काणाची छाती नव्हती. म्हणून त्यांनी मल्लबाजवळ त्या संकटातून मुक्त होण्यास काही मार्ग काढण्यास विनंती केली मज्जाने त्यांना दोर घेऊन पाठवून दिले. मंतर विही दरवाख्यावर पाहून वेणा-याला बोलवून आला केली की दर लोकांना घेता राजाविषयाऐवजी दर अध्यां तात्काळ त्याने घेईल ठीके खावे आणि मध्यर मीच्या मुमारास उज्जडल्याचा लोचडा बाजववा.

त्याप्रमाणे चौघडा बाजववा उज्जडल्याची वेळ झाली असे समजून राजा उठला परंतु भुवर्षिध झाला नव्हता. त्याने मज्जाला बोलवून "सूर्यादय कां जाला नाही?" विचारले.

मनी म्हणाला-"महाराज! आपण नदीचे पाणी अडवून ठेवल्यासाठी कोय घातून ठेवला आहे म्हणून रमाने लोकोच्या राज्याने सूर्याचा बंदी करून ठेवले आहे."

"अरे" तर मग लवकर बांध कोळून पाणी सोडा!" राजाने आज्ञा केली.

चिक्कू व्यापारी

कुंतीपुर नामक गांवी उपल नावाचा एक व्यापारी रहात असे त्याचा मुलगा विष्णू सुशिक्षित व सुशील स्वभावाचा होता त्याला मापाचा सावकारीचा धंदा मुळीच भाजत नसे. म्हणून धान्याचे चुकान काढून तो ग्वाथ्य करान घाथ्य चिक्कू लागला.

त्याच गांवी दीनू चौधरी नावाचा एक बरदाज व्यापारी रहात असे. त्याच्या एका साथीदाराने त्याला फसविले आणि त्यासळ दीनू आपल सर्वस्व घालवून बसला दीनूची मुलगी लक्ष्मी गुणी व सुशील होती तिचे लग्नाचे काय झाले होते. परंतु दीनू चौधरीजवळ मुलीचे लग्न करून देण्या पुरेसे पैसे नव्हते.

निकट उपल आपल्या मुलासाठी गडबड श्रीमताच्या मुलीच्या लोभार्थ होता तसे लक्ष्मी व विष्णू नावाप्रमाणेच परस्परसं

योग्य बंधूवर होते. लक्ष्मीच्या आईने विष्णूला पाहिले तेन्नापासून त्यालाच आपला जांबई करून घ्यायचे ठरविले होते विष्णूने लक्ष्मीला नवीतलवावरून पाणी भरून घेऊन जाणां येतां पाहिले होते आणि तिलाच मनाने वारले होते एकदा दीनूची बायको नवऱ्याला म्हणाली-"एकदा उपल याच्या घरी जाऊन त्यांना विचारा की, ते आपल्या लक्ष्मीला नवकीच आपली सूनबाई करून घतील, आपल्या लक्ष्मीवर जास्त चांगले स्थळ त्यांना तरी कोठून मिळणार?"

"अप! आपली मुलगी सोयसकारकी असली तरी उपलला ती शिशासारकीच बाटेल सान्धाने मदबलली काळचा दगडाची सून मिळाली तरी तो करून वेईल आप त्यासारक्या गरिबाला का तो आपला व्याही करून घेणार?" दीनू म्हणाला.

परंतु दोनूंची बायको स्वस्थ वसली नाही तिने एक दिवशी विष्णूला आपल्या घरी कराळाला बोलावून "लक्ष्मीची लग्नाला तयार आहेस का?" विचारले.

"बी कबूल आहे, माझी 'का' नाही आपली मुलगी हुशार आहे, पांगली आहे एका काळी आपलं घराणं चांगलं श्रीमंत घराणं होतं, मला माहीत आहे मला पैशाची मुलीच फिकीर नाही आपली मुलगी मला पसंत आहे. परंतु माझ्या बाबांची दृष्टी पंशा-कर आहे. त्यांचे समाधान माले की ते लक्ष्मीला आपली सून करून घंतील. परंतु वंदनाच्या वयाच्या मनाचे समाधान करून देणं तुम्हांला शक्य होणार नाही म्हणून दुसरा काही तरी मार्ग काढला पाहिजे" विष्णू म्हणाला.

समाधान लक्ष्मीला माले वयामुक्त माले उभा राहून ऐकत होता. तो हुशार व व्यवहारकुशल होता तो पुढे येऊन म्हणाला- "मी करतो काहीतरी विष्णू आणि लक्ष्मीचा विवाह जुळवून देणं माझ्याकडं लागले."

बुधच्या दिवशी सकाळी व्यामगुप्त उपलब्ध पारी त्याला भेटायला गेला. काही वेळ दकडच्या तिकडच्या गोष्टी झाल्यावर त्याने उपरुला विचारले- "तुम्ही माझ्या मागील, लक्ष्मीला आपली सून का नाही करून घेत?"

"हे पहा जं शक्य नाही ते तुम्ही विचारून नये ज्या घरच्या लोकांना सकाळची

मी आपली सून कशी करून घेऊ म्हणता?" उपल म्हणाला.

तेव्हा व्यामगुप्त म्हणाला- "म्हजे तुम्हांला माझ्या भाचीला चवगठ असलेली अद्भुत यशपाती माहीत नाही म्हणा- वयाची साध्या पाण्याला कुंकर मारून ती ते गोड करून दाखवितो!"

उपलने आश्चर्यचकित होऊन विचारले- "काय म्हणता?"

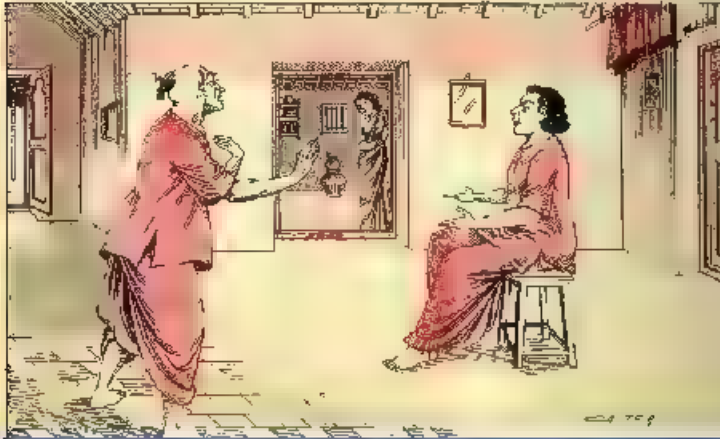
"अन्यथा पाहूनच घ्या, पाहिजे तर! फक्त हुंड्याच वका पहात बसू देसे काय बाब वाहेत उक्षां नाहीत परंतु लक्ष्मी आपली सून होऊन घरात आली तर एक

दमडी खर्च केसासिवाय मोड पैशे तयार करून वेईल ती. लक्षावधी रुपये मिळविता येतील." व्यामगुप्त म्हणाला.

पैशाची गोष्ट ऐकतांच उपल म्हणाला- "हे खरे आहे म्हणता?"

"अहो, हातच्या कांकणांला आरसा कसाला? उक्षां स्वतः येऊन परीक्षा करून घ्या यंतांना स्वतःच्या घराचे स्वच्छ तांबे पाणी घेऊन या पेलाभर" व्यामगुप्त म्हणाला.

त्या दिवशी संध्याकाळी उपल आपल्या बायकोला व मुलांना बरोबर घेऊन बीनू चौघरीच्या घरी आला विष्णूच्या आईने लक्ष्मीला पाहिले आणि साक्षात् 'लक्ष्मी'लाच पाहिल्यासारखे तिला वाटलं हो भुलकी

आपलो सून होऊन यायला आपले भाव्य केवडे मोठे असले पाहिजे, असे सनात म्हटले

उपलने वेढाभर पाणी लक्ष्मीच्या हातात दिले आणि म्हणाला—“तुझा मामा पाणी गोड करून घायला तुला अद्भुत मनशक्ती अवगम असल्याचे म्हणाला होता. बंधू या तुला मनबळाने पाणी गोड करता येते का?”

लक्ष्मी म्हणाली: “पहिल्याने पाणी स्वच्छ ताजे पाणी आहे की गोड आहे ते पिऊन पाहून घ्या

उपलने पाणी पिऊन साध पाणी असल्याचे सांगितले तेव्हा लक्ष्मीने उपलच्या हातातून वेढा मागून घेतला आणि ऊन पाण्याला गार करण्यासाठी फुंकर घालतात तसा फुंकर घालून पला पुन्हा उपलला देत म्हणाली—“पिऊन पहा असो!”

उपलने पाणी पिऊन पाहिले छान गोड होते म्हणाला—‘मुली’ छान गोड आहे पाणी! हा मं तुला रत्नहार! तू माझी सून झालीस!

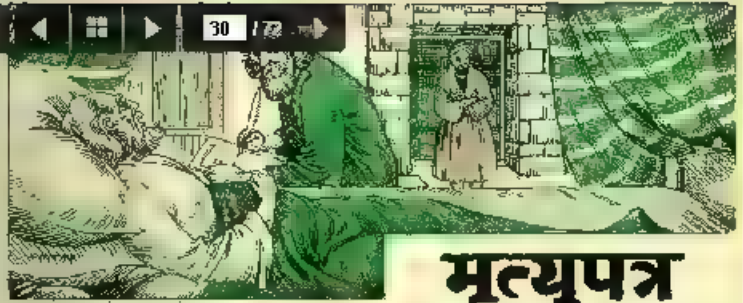
काही खर्च करवा लागला नाही सर्व खर्च उपलनेच केला

लग्नसोहळा! उरकंपावर विष्णूने लक्ष्मीला विचारले—“काय ग, त्या दिवशी तू पाणी गोड करून कसे काय दाखविलेस?”

“सॅबरीनचे वांट लावले होते, आणखी काय? माझ्या मामांनी माझ्या बोटाला सॅबरीन लावून ठेवले होते आतांच्या हातातून मी वेढा घेतला तेव्हा पाण्यात ते बोट बुडविले होते म्हणून पाणी गोड झाले!” लक्ष्मी म्हणाली

“आणि आता बाबांनी विचारले तर?” विष्णूने विचारले

“मी सांगून लग्न झाल्यावर माझ गोड बदलले आणि त्याबरोबर संवसंस्थान निघून गेले इतर गोष्टी लुप्त आणि सामुचाई शोचांनी सभाळून घ्या” लक्ष्मी विवत करून म्हणाली.

मृत्युपत्र

जेसलम येथे एक प्रसिद्ध व्यापारी रहात असे. व्यापारी परदेशात व्यापारसाठी जाई येई त्याला एक मुलगा होता. तो एकटाच घरी राहून विद्याभ्यास करी व्यापार्याबरोबर परदेशात त्याचा गुलाम जात असे

एकदा परदेशात असताना व्यापारी धर्मापकी जागरी पडला निवत घरी पाचण्याची आशा उरली नाही. त्याला मुलाचे कसे होणार याची काळजी वाटू लागली काही लिहून गुलामाच्या हाती पाठवावे तर गुलाम ते दाबून टाकील आणि मुलाला घराबाहेर काढून सर्व संपत्ती लुकाडील अशा परिस्थितीत मृत्युपत्र लिहून पाठवावे तर कसे, हे त्याला कळना परंतु बराच वेळ विचार केल्यावर त्याला एक गोष्ट मुचली व त्याने तसे मृत्युपत्र लिहून गुलाम नोकरीच्या हाती घरी पाठवायचे

ठरविले काही तरी मार्ग निघाल्याचा आनंद झाला

त्याने परदेशातल्याच आपल्या व्यापारी मित्रमंडळींच्या सल्ल्याने मृत्युपत्र लिहायला एका हुशार माणसाला बोलावून घेतले. त्यात त्या माणसाला बोलावून आणायला आपल्या गुलामालाच पाठविले गुलाम त्याला बोलावून येऊन आला त्याने व्यापार्याने सांगितल्याप्रमाणे सुंदर अक्षरात मृत्युपत्र लिहून दिले. मृत्युपत्रात व्यापार्याने असे नमूद करविले की त्याचा गुलाम, जमीन जुमला व जेवढा पैसा अडका होता ती त्याची स्वतः मिळविलेली संपत्ती आहे सर्व संपत्ती गुलामाच्या नावे लिहिली आहे तरी मुलाने मृत्युपत्राप्रमाणे त्याला जे मिळायला असेल ते मिळण्यापूर्वी संपत्तीतले त्याला हवे असेल ते मागून घ्यावे. पुढे लवकरच व्यापारी हद्दरोगाने मरण

बाबला. त्यानंतर मृत्युपत्र घेऊन त्याचा मुलाम नोकर जेवसलंयला परत आला. त्याने मृत्युपत्रात लिहिल्याप्रमाणे मयत व्यापार्याच्या सर्व संपत्तीवर आपला अधिकार सांगितला.

बाप मेल्याचे दुःख आणि बापाच्या सर्व इश्टांवर आपला काही हक्क नाही या गोष्टीचे दुःख! मुलाला पुढे काय करावे हे कुचेना. त्याने बारसाहक्काप्रमाणे त्याला बापाची सर्व संपत्ती मिळाली पाहिजे असे मुलाम नोकराला सांगितले. पण त्याने त्याला धडकावून लावले व मृत्युपत्राप्रमाणे सर्व संपत्तीवर त्याचा हक्क असल्याचे सांगितले व म्हणाला—“त्या संपत्तीत मुला जे हवे असेल ते घागून घे!”

व्यापाऱ्याचा मुलगा आपल्या बापाच्या एका बूट मित्राला जखन घेटला त्याने त्याचा सल्ला घेतला. तो मित्र दुबारा व थुरुर होता त्याने मुलाने जे सांगितले ते सर्व लक्षपूर्वक ऐकून घेतले आणि म्हणाला—“बाळ! तू काळजी करू नकोस तुझ्या

लिहिल आहे उदा आपण न्यायालयाने जाऊ. तेथे न्यायाधीश गुलाबाला मृत्युपत्र घेऊन हजर राहायला बोलवील. तेव्हा न्यायाधिसासमोर काय बोलायचे ते मी सांगतो. त्याप्रमाणे कर म्हणजे सार!”

दुसऱ्या दिवशी गुलाम नोकर व व्यापाऱ्याचा मुलगा न्यायालयात हजर झाले. न्यायाधिसाल सर्वांसमक्ष मृत्युपत्र दाखवून घेतले आणि मुलाला विचारले—“तू ऐकलेस ना तुझ्या बापाने मृत्युपत्रात काय लिहिले आहे ते? तेव्हा बापाच्या संपत्तीतले मुला जे हवे असेल ते घागून घे!”

त्याचे उत्तर काय घायचे ते बूट मित्राने मुलाला सांगून ठेवले होते म्हणून तो म्हणाला—“मला हा गुलाम नोकरच हवा आहे!”

न्यायाधिसाने गुलाम नोकराला व्यापाऱ्याच्या मुलाबरोबर आपला साक्षिदने अशा तऱ्हेने संपत्तीबरोबर गुलाम नोकर व्यापाऱ्याच्या मुलाला मिळाला

वरशोधन

मालव देशाचा राजा बलिवंत याला ब्रह्मिका नावाची एक रूपवती कन्या होती. मुलगी एकुलती एक होती, म्हणून ती फार लक्षात बाळगी होती. प्रतिभेच्या दृष्टीने विद्वान पंडितांना आदर मिळे. मुलगी विदुषी न्हावी म्हणून त्याने आपल्या मुलीला शिकविण्यासाठी एका विद्वान पंडिताला नेमले होते. मुलीने विद्याभ्यासातही चांगली उन्नती केली होती. रूपाबरोबर विद्वत्ताही असल्यामुळे तिची कीर्ती जवळपासच्या सर्व राज्यांत पसरली.

ब्रह्मिका जगाभोवती फिरत होती. राजाने आपल्या मंत्रांशी व प्रधानाशी तिच्या योग्य बरतोषनासंबंधी विचारविनिमय करू केला. त्यांनी दूर पाठवून बुद्ध राजकुमारांच्या तसविरी मानवून राजकन्येला दाखविल्या. परंतु राजकन्येचा विचार काही

निराळाच होता. ती आपल्या बडिलांना म्हणाली—“बाबा! चिने पाहून का कोणाची बुद्धिमत्ता किंवा विद्वत्ता कळणार? माझ्याकडे कमी विद्वान मुलांपी मी नाही लग्न करणार. तुम्हाला हरकत नसेल तर मी आपल्या योग्य पतीची परीक्षा घेऊन निवड करीन.” मंत्र्यांनी हुंकार दिस्माकर ब्रह्मिकाने एक श्लोक लिहून राजाच्या हातात दिला व म्हणाली—“बाबा, या श्लोकाचा गुढार्थ सांगू जकेल अशा तरुणाशीच मी लग्न करीन.” तो श्लोक असा -

प्रातः सूर्य प्रसंगेन
मन्त्रालये स्वीयवर्गता,
रात्री चोर प्रसंगेन
कानी मन्त्रालये धीयताम्

राजाने तो श्लोक मुखपार्श्वानी एका शिळवर कोरून ठेवून मुलीच्या स्वयंवराची गोष्ट जाहीर केली.

स्वयंवराची गोष्ट ऐकून अनेक राज-कुमार स्वयंवराला हजर झाले. प्रत्येकाने हलोक वाचून हलोक्याचा अर्थ धोडक्यात असा सांगितला.

सकाळी धुत खेळण्यात हुपारी स्त्रियां संबंधी गप्पागोष्टीत आणि रात्री चोरासंबंधी बोलण्यात बुद्धिमान लोकांचा विवस निघून जातो.

परंतु नंदिकाने हलोक्याचा गूढार्थ तो नसल्याचे सांगून सर्वांना तिरपे दिला. त्या हलोक्याचा आणखी अर्थ काय असू शकेल कोणास कळना. राजा व राणी दोघ भुलीच्या त्या विचित्र हट्टामुळे कदाचित तिचे कर्तव्य होते का नाही या काळजीत पडले.

मालव देशाच्या सेनापतीच्या मुलाचे नाव जयसिंह असे होते. तो हुशार दौता त्याच्या मनात राजकन्येची विवाह व्हावा असे पत्तर होते. त्याने राजाच्या परवानगीने हलोक्याचा अर्थ सांगण्याची इच्छा दर्शविली. तो राजा व बरबारी लोकाना जमस्काट करून म्हणाला -

उपयोग करतात हे या हलोकांत सांगितले आहे. चतुसंबंधी प्रसंगाचा अर्थ महाभारत वाचून आहे. कारण सूरत झाले नसते तर महाभारत चडले नसते. तसेच श्रियांसंबंधी प्रसंगाचा अर्थ रामायण आहे. संवरेने नैकेरीला सत्का दिला म्हणून तिच्या हट्टामुळे रामाला राज्य मिळाले नाही त्याला ब्रह्मासन जावे लागले आणि सीतेचे हरण झाले म्हणून रामरावण युद्ध झाले. श्रियांसंबंधी प्रसंगाचा अर्थ रामायणवाचन असा झाला. चोरासंबंधी प्रसंगाचा अर्थ श्रीकृष्ण कथा-म्हणजे कृष्णाकृताराची भानवंत कथा आहे. कारण कृष्णाने 'माखतचोर', 'दधीचोर' अशी अनेक नावे गोपीकडून मिळविली होती. याप्रमाणे सर्व हलोक्याचा अगदी निराळा अर्थ होता.

जयसिंहने लावलेला अर्थ चंद्रिकेने मान्य केला आणि तिने त्याच्या गळ्यात बर-माळा घातली त्या घोषाचा विवाहसुसज्जत-वर राजाराणीने करून दिला.

उडणारा घोडा

[३]

मुलतानाला वाटत होते की उजाडल्यावर

सर्व सैन्य समोर पाहूनच कमल भयभीत होईल. सैन्य त्याला घेऊन कंद करील किंवा ठार करील अशा तऱ्हेने साहजादी-वरचे संकट टटेल. म्हणून मुलतानाने एका खुजाच्या हाती बघिराकडे निराश धाडल्या की ससैन्य येऊन उजाडतांच राजमहाशाला बघा घालात्रा आणि त्या साहजाद्याला कैद किंवा ठार कराव.

उजाडल्यावर मुलतानाने राजाच्यामाठी एक बांगला घोडा तबल्यातून घेऊन यायला जिपायला पाठविले.

त एकून कमल किंमत करून म्हणाला -

'मी ज्या घोड्यावर बसून तुमच्या राज्यत प्रदेश केला त्याच घोड्यावर बसून मी युद्ध करणार आहे. मला दुसऱ्या घोड्याची मठीच गरज नाही.

"तुम्ही मर्जी!" मुलतान म्हणाला.

नंतर दोघ महालाबाहेर मैदानात आले. तेथे मुलतानाची फौज युद्धाच्या तयारीने उभी करण्यात आली होती.

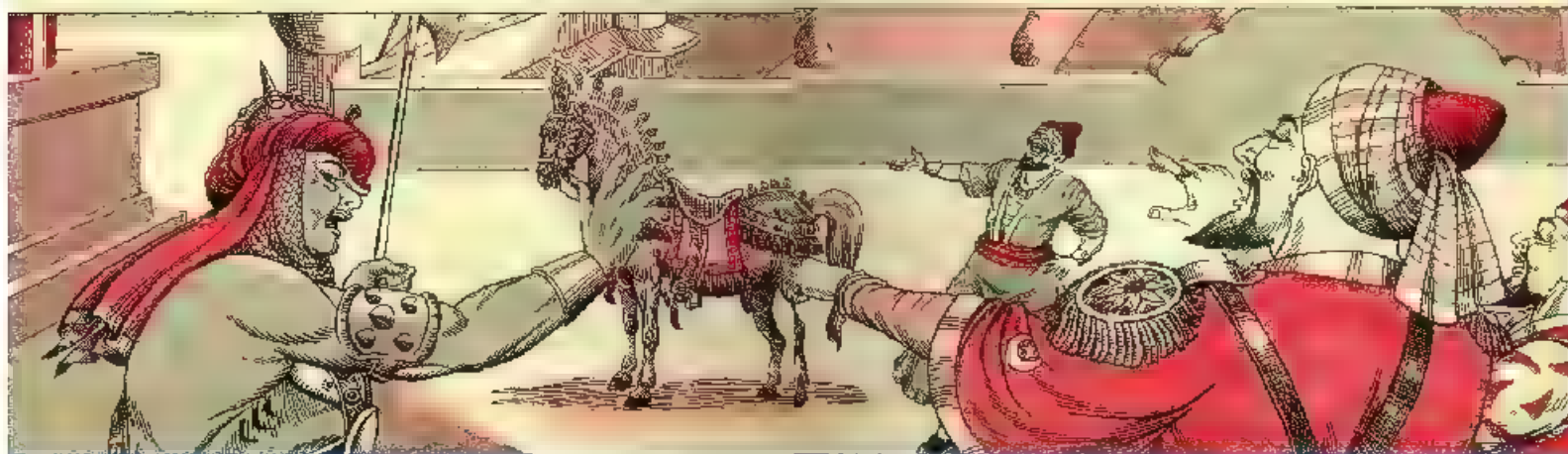
मुलतान आपल्या फौजला समोर उभी पाहून म्हणाला-'सैनिक हो' हा तर्कण युवक साहजादीशी लग्नाच्या इच्छेने आपल्या राज्यात मिगला आहे हा सुंदर तर्कण आहे. बुर व साहसी आहे हा एकटा सर्वांबरोबर एकदम युद्ध करून सर्वांचा पराभव करणार आहे. तुम्ही एक असा की एक लाख तो म्हणतो सर्वांशी तो युद्धाला तयार आहे म्हणून तो तुमच्यावर हल्ला करील तेव्हा तुम्ही जरा मुद्दाम मागपुढ न पाहता याला चारी बाजूने घेरा आणि कंद किंवा ठार करून माझ्यासमोर हजर करा हा राबिळ आहे. याचा गर्व उतरला

कला काय गंला बुधा' ज्ञशक्य' वा
मानसाचे हाके नक्कीच फिरले आहे "

शिवक सेनापती विनाश करून मत्स्यीवर
गेल्या. तेथे त्याच्या एक जतयंत्र सुंदर घोडा
दिसल्या. पण तो लाकडी घोडा होता
त्याच्या अंगावर जागोजागी हस्तीदंती काप
केलेले होते. तेन्ना सेनापती आणि त्याच्या
बरोबर गेलले शिपाई आपसात बोलू
लागले. “बन्धकच त्या तहणाचे डोकें फिटेल

आहे. तरी तो घोडा घेऊन गेलेच पाहिजे
आणि खऱ्या मोष्टीचा उलगडा करून
घंटला पाहिजे, जला तर चचला, घेऊन
आऊ या सल्लानांकडे '

त्यांनी सां लाकडी घोडा उचलून
सुलतानासमोर बंऊन ठंबला सुलतानाने

चकित होऊन विचारले-“तू म्हणालास तो बोटा हाच का?”

“होय! याच बोटावर बसून मी आलो होतो आणि या बोटाचाच विषय काय आहे, हे मी तुम्हाला दाखवितो.” कमाल म्हणाला.

“तरथन रस बोटावर!” सुलतान म्हणाला.

“तुमचे हे शिपाई सायं सरकले तर ता मी बसणार बोटावर!” कमाल म्हणाला. सुलतानाने जब्बळ उभे बसलेल्या सर्व सैनिकांना दूर उभे रहायला सांगितले.

“सुलतान! पहा आता मी या बोटावर बसून आपल्या सैन्यावर कसा हल्ला

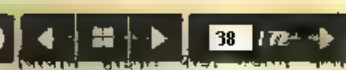
वंतो!” कमाल म्हणाला.

“तुला बाटेल तसे कर रसा दाख-विण्याचे काही एक कारण नाही ते देखील तुमच्यावर रस दाखविणार नाहीत.” सुलतान म्हणाला.

कमाल चटविशी टांग मारून बोटावर बसला शिपाई वाट पहात होते की कमाल पुढे आला की त्याला आल्यांनी सोवून ठार करावयाचे. काही शिपाई मनातल्या मनात म्हणत होते की कमाल किती वेडा आहे, आणि काही शिपाई वेडा बिसत नाही असेही म्हणत होते.

बोटावर बसल्याबरोबर कमालने कळ दाबली आणि बोटाच्या बोटे बाहेरपुढे हलवून त्याच्या अगात भरपूर बारा भरून घेतला त्यानंतर एकाएकी पोंडा आकाशात उडू लागला. सुलतान ओरडला-“अरे पाहतां काय, बरा, पकडा त्याला.” परंतु त्याचे ओरडणे व्यर्थच होते.

बबोर म्हणाला-“जहांपनाह! उडणाऱ्या पक्षामा कसे काय पकडतां येईल? तो सामान्य माणूस दिसत नाही कोणीतरी जादुगार, माजिक दिसतो आहे तो पकडू येला बरे झाले अल्माची मेहरबानीच म्हणावयाची! त्यात दुसऱ्याचे कारणच काय?”

त्याने महालात जाऊन शाहजादीला तो तोनया शाहजादा आकाशात उडून गेल्याचे सांगितले आणि म्हणाला-“एकदाची पीडा टाकली!”

परंतु शाहजादी ते ऐकून रडू लागली आणि “माझ्या प्रियकरासां घेऊन या! म्हणत पलंगवर जाऊन पडून राहली

सुलतान तिची समजूत घालीत तिला धीर देत म्हणाला-“अब खुदें, त्यात रडायला काय झाले? तो कोणीतरी लुच्चा भामटा होता. त्यानं तुझ्यावर मंत्र टाकून तुला बस करून घेतलं होतं आम्ही बांचलो व तू पण बांचलोस!”

सुलतानाने मुलीच्या मनाचे सांत्वन कर-ण्याचा अनेक प्रकारे प्रयत्न करून पाहिला परंतु ते सर्व फुकट गेले. तिच्या मनावर त्याचा काहीएक परिणाम झाला नाही. ती आणखी जास्त मोठ्याने रडू लागली. तिनं दापोला सांगून डाकले-“माझा प्रियकर मला पुन्हा भेटेपर्यंत मी अन्नही हात लावणार नाही” मुलीचे दुःख दूर करण्याचे दूरच राहिल, सुलतानाला कुसरीच काळजी लागली या मुलीच्या डोक्यातून त्या भामटाचे खूळ कसे काढायचे?

तिनं कमाल त्या कळीच्या बोटावर बसून स्वदेशी तिचाला त्याच्या मनात देखील शाहजादीचाच विचार होता. स्वदेशी आपण पोहचू याचा आनंद होवोएवढी

साहजादीची पुर्तों कशी घट होणार, हाच विचार त्याच्या मनात येत होता. आपण सीरिया देशाच्या राजधानीत उतरलो होतो. एवढे त्याला माहीत होते. परंतु परत त्या देशात या बाड्यावर बसून कसे पोचायचे हे त्याला माहीत नव्हते.

कमालचा घोडा बापूनेवाने जडत आपल्या घालफाला लवकरच स्वदेशी येऊन आला. कमालने आकाशात काही वेळ घिरट्या घातल्या आणि संवटी राज-बाड्याच्या गळ्यावर उतरला. त्याने घोडा वर गळ्यातच ठेवला आणि जिवा उतरून महालात गेला. जिकडे पाहिले तिकडे साम-सून होणे. सर्व लोकांचा व दारुणाद राज

कांणी मेल्यावर घरातल्या सर्व लोकांचा राख पाहून साहजादा कमालला कळेना की मेली कोण? त्यान बापाच्या महालात बाळून पाहिले. तंभ सुलतान आणि कमालच्या बहिणी शक्तिवत्से जगात वाचून बसल्या होत्या. सर्वांचे डोळे बराच वेळ रडत राहल्यामुळे गुजलेले होते.

कमालला साहजाद सुलतान उठून उभ्या राहला आणि आनंदातिरेकान घरी येऊन खाली पडला. नंतर कमालने बापाला हात देऊन उभे केले. सुलतान मुलाला कडकडून भटला. प्रजा क्षुब्ध झाली. बहुतेक आनंदी जाणव झाला.

मुलाच्या तोंडी सर्व वृत्त ऐकून सुलतानाने असलाला त्याच्या मेहरबानीबद्दल धन्यवाद दिले. एक आठवडाभर राजधानीत उत्सव आणि मेजवानी चालू होत्या. प्रजेला कळाले की साहजादा मुखरूप घरी परत आला आहे. बसोटी सुलतान मुलाबरोबर घोड्यावर बसून राजधानीस फिडून आला. उत्सव आणि मेजवानी संपल्यावर कमालन बापाला विचारले—“तो म्हातारा कोठे आहे? कळीचा घोडा तयार करणारा?”

‘त्याचे नाव काढू नकोस. त्याचे तोंड पाहिले तेव्हापासून एकासागून एक किती संकटांना तोंड द्यावे लागले म्हणून मागू’

मुटका जाहीर केली, परंतु त्याला नाही सोडले. सुलतान म्हणाला.

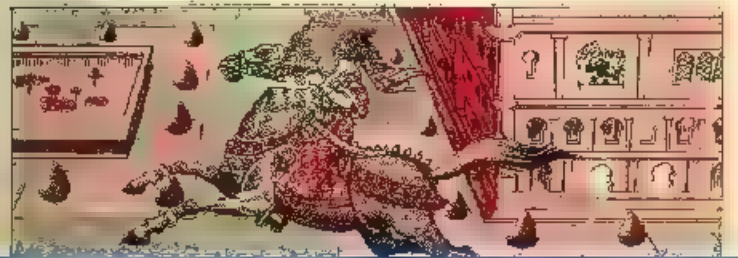
परंतु कमालच्या खास विनंतीवरून सुलतानाने त्या कारागिराला सोडले आणि त्याला दरबारी पोशाख देऊन त्याचा सत्कार केला. परंतु आपल्या मुलीविषयी मात सुलतान एक चकार शब्द बोलला नाही. या पोराना मी घोड्यावर कां बसू दिस या गोष्टीचा विचार करून म्हातारा पश्चात्ताप करू लागला. आता त्याला घोड्याचे सर्व गुणित कळलेच आहे.

परंतु सुलतानाला त्या घोड्याची दहशत बसण्यासारखी झाली होती. तो मुलाला म्हणाला— बाळ! तू पुन्हा कधी या घोड्यावर बसण्याचे नाव काढू नकोस. कारण त्या घोड्याला आजखी कोठे व कोण-कोणती कळ आहे. तुला कोठे माहीत आहे? दुसरेच एखादे संकट खोडवले तर.”

परंतु कमाल बापाची ती इच्छा पुरी करू शकला नाही. कारण त्याच्या मनात पदरात पडल होते.

साहजादी समत जल नहर कायमचे धर करून बसली होती. एकदा सुलतानाने एक रेंफिल ठेवली. रेंफिलीत एक माथिका प्रसंगीत म्हणत होती. ते वीत ऐकून कमालला शम्स उल नहरची आठवण झाली. तो देहभान निसकून जिना चढू लागला आणि गळ्यात ठेवलेल्या घोड्यावर बसून त्याने कळ दावली. दुसऱ्या सजाला घोडा आकाशात उडू लागला आणि माहतां पाहतां दुष्टीबाड झाला.

परंतु रात्री बडलेली ती गोष्ट सुलतानाला कळली नाही. साहजाद राजमहालात कोठे दिसत नसल्याचे ऐकून त्याचा शोध सुरू झाला. गळ्यात घोडादेखील दिसला नाही. तेव्हा आपण घोड्याचा नक्काचूर कां करून टाकला नाही, या गोष्टीचा विचार करून सुलतान पश्चात्ताप करू लागला. पुन्हा घोडा हाती लागला तर तो जालून टाकायचे त्याने ठरविले. परंतु तूर्त तरी पश्चात्ताप करणंच काम ते त्याच्या करू शकला नाही. कारण त्याच्या मनात पदरात पडल होते. (क्रमशः)

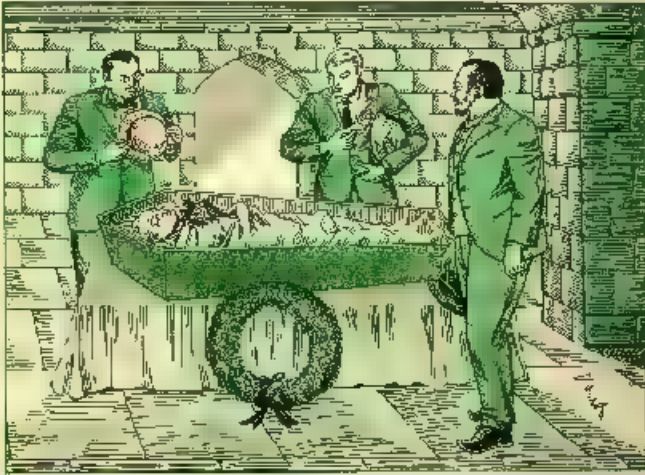
चलाख इयज

एक डब (हॉलंड निवासी), एक फ्रेंच आणि एक इयज तिघांची परस्पर प्रेमी होती ते तिघे एकदा आपल्या एका धरणातून निवाला भेटायला गेले आपल्या तिघां मिळाना भेटल्याचा त्यांचा परस्परच जाला. आपली एक डेवटची इच्छा म्हणून ती आपल्या मित्रांना म्हणाला- जातां मरण काही सुटत नाही तुम्ही माझ्यावर एवढे उपकार करू की मी येत्यावर माझ्या जन्मपटीत पांच पांच पौड ठेवून द्या

दुसऱ्याच दिवशी त्याला मरण आले डब मित्राने मृत मित्राच्या इच्छेप्रमाणे त्याच्या प्रायेणीत पांच पौड ठेवले

फ्रेंच मित्राने पांच पौडाचा एक ब्रेक निवून जन्मपटीत ठेवला ती चेक बटवणे शक्य नाही हे त्याला माहीत होते.

इयज मित्राने चरविशी भांगले पकडून जिवांतून काढून घड्या घोंड्याचा चेक निवून जन्मपटीत टाकला आणि डब मित्राने जन्मपटीत ठेवलेले पांच पौड आणि फ्रेंच मित्राने टाकलेला पांच पौडाचा चेक काढून घेतला

फोडा नी झोडा

जैकटगिरी नावाच्या एका गांवी बीरबाहू नावाचा एक शेतकरी रहात असे. त्याच्याजवळ चार एकर जमीन होती. तो खूप मेहनत करून शांतत निरनिराळी पिके काढी. त्या पिकांवर त्याचा व त्याच्या कुटुंबाचा उदरनिर्वाह चाल

एक वर्षी पाऊसच पडला नाही आणि दुष्काळ पडला चोर आणि दरोडेखोरांचे काबळे, परंतु दुसऱ्या वर्षी चांगला पाऊस पडला आणि चांगले पीक निघाले शेतकऱ्यांनी देवाचे आभार मानले

त्या वर्षी बीरबाहूने ज्वारी पेरली होती आणि ज्वारीची ताटे शीट दोन गुरूव वंचीची बाडलेली पाहून बीरबाहूचे मन कसे उत्कृष्ट होते. कणसे खाली आणि पाहण्यासाठी बीरबाहू रात्रंदिवस मांड्यावर जागून काढी. दिवसा पोपट आणि हार शेतकरी होता बीरबाहू सर्व प्रथम बाह्यापल्याच्या मुळमुळात होता आणि रात्री

चोर कणसे कापून नेतील याची भीती होती एक दिवशी रात्री कांनळे ओढून तो पडून असतां शेतात कोणी शिरल्याचा आवाज ऐकू आला. म्हणून काठी घेऊन तो त्या बाबूला निघाला

त्याला परस्परांपासून दूर निरनिराळ्या जागी चार चोर कणसे कापून घेत असलेले दिसले. स्वच्छ बाईण पडले होते बीरबाहूने त्यांना दुरुनच ओळखले. ते त्याच्या गावातलेच होते. बीरबाचा समाचार एकाच वेळी एकट्याने घेणे त्याला शक्याचे वाटले. तेवढ्यात त्याला एक सुक्तीमुचलो. त्याने आपली काठी एका मुणेंच्या जागी ठेवून दिकी चोरांमधी एक जण ग्राहण होता, दुसरा अग्नि होता, तिसरा बाकी होता आणि चवथा त्याच्याच सारखा एक शेतकरी होता बीरबाहू सर्व प्रथम बाह्यापल्याजवळ जाऊन त्याला नमस्कार करून

म्हणाला—“गुरुजी! अहो या बध्वाचीन्हा वेळी इतका कष्ट करण्याची गरजच काय होती? आपण मुळाबरोबर सांगून पाठविले असते तर मी स्वतः नसतो का घेऊन जातो? काही बिचडले नाही, पाहिजे तेवढी कणसे काढून घेऊन या!”

शेतकरी म्हणाला ते एकून राहणाऱ्या परमानंद झाला आणि तो वास्त जोराने कणसे काढू लागला.

त्यानंतर बीरबाहू क्षत्रिय होता तेथे गेल आणि म्हणाला—“आपण आमचे मायबाप सरकार! हे शेत आपलेच आहे, परतून घेतली कणसे काढून घ्या. आम्ही आपली जबाबारी!”

तेव्हा बीरबाहू बाणी होता लिकडे येना आणि म्हणाला—“अहो छेटी, आपण पिढ्यान् पिढ्या मागितले तेव्हा उबारीवर जाल देत आला, कर्जाक रक्कम देत आला, तेव्हा येथे आपल्याला कोण अडवणार? आपण मनस्त येईल तेवढी कणसे काढून घ्यावी.” बाण्याला कणसे तोडून घ्यावला उत्साह बघता.

बीरबाहू खेवटी शेतकरी होता लिकडे गेला—“अरे, बाह्याला दान, क्षत्रियाला कर आणि बाण्याला कर्जाचे व्याज देऊन देऊन आपण मागवले जातो. पण तू तुझ्याच सारखा घात घालून मेहनत करणाऱ्या शेतकऱ्याला लुबाडायला आलास! चल माझ्या आईकडे ती सांगेल तसा मी तुझ्याची बाबेन.”

जसे सांगून बीरबाहू शेतकऱ्याला धरून आपल्या झोपडीत घेऊन गेला इतर तिथे जण कणसे तोडण्याचे काम संपादनाने करीत राहिले.

बीरबाहू थोड्या वेळाने परत आला आणि बाह्याला धरून म्हणाला—“गुरुजी! माझी आई म्हणते की बाह्याने दान घ्यावे तो त्याचा हक्क आहे पण चोरी करणं पाप आहे. चला, तिने बोलावून आणावला सांगितले आहे.” जसे सांगून

झोपडीत घेऊन गेला.

नंतर बाब्या वेळाने तो बाणी व क्षत्रिय होते तेथे येऊन बाण्याला म्हणाला—“अहो क्षत्रजी! माझी आई म्हणते आई की तुम्ही कधी उबारीवर घान्य दिले नाही की कर्जाक पैसे दिले नाहीत तेव्हा कणसे तोडून नेणे चूक आहे म्हणून चला माझ्या आईकडे आणि ज काही सांगायचे ते तिच्या सांगा!” जसे सांगून बीरबाहू बाण्याला ओढून घेऊन गेला.

बाणी केविलवाण्या नवरेने क्षत्रियाकडे पहात राहिला. परंतु त्याने त्याच्याकडे दुर्लक्ष केले आणि कणसे तोडण्याचे काम चालू ठेवले.

बाण्याला झोपडीत पोचता करून बीरबाहू काठी घेऊन क्षत्रिय होता तेथे आला तेव्हा क्षत्रिय कणसांचे माठोड बांधीत होता बीरबाहूच्या हातात काठी पाहून तो माठोड उचलून घेऊन चक्रे लावला परंतु बीरबाहूने काठीचा एक तडाळा दिल्या

बरोबर क्षत्रिय माठोड्याबरोबर खाली पडला बीरबाहूने बोरीन त्याचे दोन्ही हात बाचल आणि म्हणाला—“चोरी करणाराला राजा शिक्षा करतो आणि राजाच चोरी करू लागला तर झरांता जी शिक्षा भोगायची लागते ही खाल्या मुढा भोगायची लागल!”

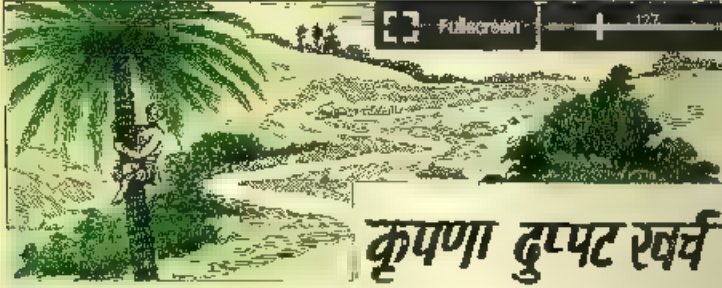
“चल, तुझ्या आईकडे ती असला अंधार नाही चालू देणार! तिनं इतरांना माफी केली असेल व ती मला मुढा मक्कोच माफ करील!” क्षत्रिय म्हणाला.

बीरबाहू स्मित करून म्हणाला—“माझी आई म्हणशील तर ही माझी जमीन आहे. तिच्या बलीनेच मी कुला कंद केले आहे त्या तिघांना मी झोपडीत बांधून ठेवले आहे मुला पण तेथेच नेतो.”

नंतर बीरबाहूने चौघांना झोपडीत बंद केले आणि “चोर चोर!” म्हणून ओरडून शेतात पहरा देणाऱ्या इतर शेतकऱ्यांना पोळा केल उवाडल्यावर चौघांना धरून पोलीस ठाण्यावर पोचले केले

कृपणा दुष्पट स्वर्च

फार जुनी गोष्ट आहे. सोनपूर नावाच्या गावी हिरण्यप्पा शेट नावाचा एक चिक्कू बापी रहात असे. पैसा खर्च करायचा म्हणजे त्याच्या अंगावर काटा उभा राही. पैसा असून तो स्वतः किंवा त्याच्या कुटुंबातली माणसे कधी शेटभर जेवली नाहीत.

एकदा हिरण्यप्पाला शेजारच्या गांवी जावे लागले. रस्त्याच्या झाजूला शिंदीची झाडे होती आणि शिंदीच्या लांबट्या फळांचे झुपके मन येवून घेत होते. हिरण्यप्पाला लहानपणापासून शिंदीची फळे फार आवडत. झाडाला फळांचे झुपके पाहून त्याच्या तोंडाला पाणी सुटले. परंतु त्यांना झाडावर जांगले चढता येत नव्हते, बेताचेच चढता येत होते. तरी फळे चाखण्याचा मोह आवरेना. म्हणून वासाचे वाटत होते तरी हिरण्यप्पा झाडावर चढले. शेटभर

फळे लाऊन घेतली आणि सिंहास भरता आली तेव्हा फळे भाऊन घेतली. नंतर झाडावरून उतरण्यापूर्वी खाली बांकून पाहिले तेव्हा डोळ्यासमोर काजवे नाचू लागले आणि अंधेरी आल्यासारखे झाले व त्याचबरोबर जवळाला घाम सुटला. घेरी येऊन आपण खाली जमिनीवर आदळतो की काय असे देखील वाटले तरी देवाचे नांव घेऊन उतरते वेळी देवाला म्हणाले— “देवा! जिवंत खाली पोचलो तर एक हजार ब्राह्मणांना जेवण देईन!”

थोडा धीर आला आणि हिरण्यप्पा शेट अच्यवर उतरून जाल त्यांना चोडा जालत धीर आला. चोका कमी वाटला. ते मनात म्हणाले— ‘एक हजार ब्राह्मणांना जेवायला चालायची गरज नाही, पांचशे ब्राह्मणांना नक्कीच जेवण दिले पाहिजे. किसी झाले तरी देवासमोर बोललो आहे!’”

विचार केला पांचशे लोकांना जेवायला चालणे अशरी फुकट आहे. दमर वर्णाना जेवण दण बरोबर होईल आणि खेवटी आवावकून सुखरूप खाली उतरल्यावर हिरण्यप्पाने विचार केला— “संभर फुकटधा-भटांना जेवण देण्यापेक्षा एका सद्ब्राह्मणाला जेवायला बघिले तर त्यात जालत पुण लागेल

घरी परत आल्यावर कोणाला जेवायला बोलवावे हा विचार त्याच्या मनात आला. हरमटाला बोलविले तर परांतभर मात देखील त्याला पुरणार नाही. पुजारी रामशास्त्री बरा दिसता. काटकुळा अंग, लाऊन किती खाणार? हिरण्यप्पा असा विचार करून सरळ रामशास्त्रीच्या घरी गेल आणि त्यांना आपल्या घरी जेवायला मायका आपल्याची बिनरी केली

रामशास्त्रीला आश्चर्यच वाटले. बाण्याच्या घरी जेवायला कोण जातो, त्यांनी शिक्षा घायला सांगितला परंतु हिरण्यप्पांनी ब्राह्मण संपादक्याकडून संपाक करवून बाढण्याचे वचन दिले तेव्हा रामशास्त्री कबूल झाले.

हिरण्यप्पाने बायकोला सहजावून सांगितलं की ते ज्या कामावर जावाला गेले होते ते काम पुढे न झाल्यामुळे त्यांना पुन्हा त्या

गांवी जवळ लागणार आहे. रामशास्त्रींना जेवायला बोलवून आले आहे, तेव्हा ब्राह्मण आचार्याला सांगून सर्व भेत बेताचा करवून घावा

दुसऱ्या दिवशी हिरण्यप्पा दुसऱ्या गांवी निघून गेले. दुपारी ठरल्या वेळला रामशास्त्री जेवायला बसले दिसायला ते हसकुळे होते, परंतु त्यांचा आहार पिचा चौथा भटांचा होता. म्हणून आचार्याने मालक मालकिणीबरोबर स्वतःसाठी व गोकशांसाठी म्हणून जो संपाक केला होता रामशास्त्रींनी एकदधाने तो संपविला म्हणून हिरण्यप्पांच्या बायकोला संपाक्या करून पुन्हा संपाक करवून घ्यावा सांगला.

रामसास्त्रींना निरोध देतांना धावत सुवारी-बरोबर हिरण्यप्याच्या बायकोने एक पैसा बेबील ठेवला म्हणून तेव्हा रामसास्त्री म्हणाले—“बाई! बाह्याला निदान दोन सुवर्णमुद्रा दक्षिणा म्हणून घ्यायच्या अस-तात!”

म्हणून हिरण्यप्याच्या बायकोने दोन सुवर्णमुद्रा दक्षिणा म्हणून देऊन त्यावर पाणी मोडले

हुसत्या विवस्त्री घरी आल्यावर हिर-प्याच्याला दोन सुवर्णमुद्रा दक्षिणा म्हणून दिल्याचे कळले आणि केलेला सर्व संपाद एकट्या रामसास्त्रींना फक्त केले्याचे पण फळले हिरण्यप्याचे बायकोला तोंडाळा आल्या त्या शिवा हासडल्या आणि बाह्याला पोटाभर जेवायला घातल्याचे जे पुष्प मिळाले होते ते सर्व घालून बसला एवढेच सधे तर काठी बसून रामसास्त्रींच्या घरी निघाले.

रामसास्त्रीला असे काही होईल याची कल्पना होतीच म्हणून हिरण्यप्याला येत

राहले आणि बायकोचे मुल रडू लागला

हिरण्यप्या जवळ आल्यावर रामसास्त्रीचा मुलगा रडके तोंड करून म्हणाला “काल तुमच्या घरून जेवून आले तेव्हापासून बाबा बंक्ड होऊन साडेवर पडले आहेत तुम्ही जेवायला काय वाढलेत कोणास ठाऊक? आठ वहा वेळा ओकले वेंचबुवा पाहून गले आणि विषबाधा झाली असल्याचे सांगून गेलं. आजच्या आज इलाज झाला नाही तर बाचणे शक्य नाही म्हणाले कमीत कमी दोन सुवर्णमुद्रांचा खर्च येईल, म्हणाले आम्ही पाटलांकडे गान्हाणें त्यायलाच जात जातो.”

हिरण्यप्याने विचार केला आतां किती दंड बसतो कोणास ठाऊक. मुकाट्याने दोन सुवर्णमुद्रा आणून दिल्या आणि म्हणाले—“अरे, पाटलांबिलाकडे जायची गरजच काय?”

तेव्हापासून शिंदीची फळे दिली की हिरण्यप्याच्या अंगावर कांटा उभा राही

वैद्यकीय युक्ती

एका गांवी शंतीलाल नांवाचा एक व्यापारी होता त्याच्यावर राजाची कार मर्जी होती म्हणून तो दररोज दरबारात जाई एक दिवशी रात्री त्याला घरी घावला झाला तेव्हा त्याला प्राणघ्न वर चांगला जखम बसलेला दिसला व्यापारी आपल्या बायकोला म्हणाला— हल्ली यावात चोरांचा तुलमुळा वाढला आहे म्हणून तू अगगघरचे सव दारिने काढून दे तिजोरीत ठेवून देतो

बायकोने दमिने काढून दिले व्यापार्याने तिजोरी उघडून शगिने ठेकायला हात तिजोरीत मला माव आणि मोठयाने किकाळी सोडून जोरडला—“बिडू! बाप रे बाप! केवढा मोठा आहे?”

व्यापार्याची किकाळी ऐकून वेजारी घावले आणि विचार लागले काय हो जाणे?

‘तुम्ही सर्व माशा आवाज ऐकून घावलात पण माळघाबर बसवला बोर आला नाही उतरून बिडू घारायला?’ व्यापारी म्हणाला.

सर्दारी भिडून घोरामाः खानी ओढले आणि धूप नळविले.

लबाड मंत्री

धर्मपूर नावाच्या गावी एक जव्हेंरी होता. तो घर्मभोरूक व इमानदार होता. गांवात त्याचा चांगला मान होता. तो कोणाला फसविणार नाही हे सर्वांना माहीत होते. सर्वांचा त्याच्यावर पूर्ण विश्वास होता.

एकदा एका वृद्ध गृहस्थाने हिऱ्याचा धुक हार आणून दिला आणि पांचशे सुवर्ण-मुद्रापर्यंत विकता आला तर विकायला सांगितले जव्हेंर्याने होकार देऊन हार ठेवून घेतला.

त्यानंतर त्याच्याकडे कोणी खरेदीसाठी आला की जव्हेंरी तो रत्नहार त्याचा दाखवी. तो त्या हाराची किंमत पांचशे सुवर्णमुद्रा मिळावी यासाठी हरप्रकारे प्रयत्न करीत होता.

एकदा शेखर नावाचा मंत्री खरेदीसाठी जव्हेंर्याच्या दुकानात आला जव्हेंर्यान त्याला तो हिऱ्याचा हार दाखवून त्याची

किंमत सांगितली. शस्वरने हार पाहून जव्हेंर्याला, त्याच्याकडे तो कसा आला विचारले.

जव्हेंरी शेखरला ओळखीन होता तो पहिल्या नंबरचा लबाड व लोभी आहे व पैशासाठी वाटेल ते करण्याला तयार असतो. हं जव्हेंर्याला माहीत होते तरी एक, म्हाताऱ्याने पांचशे सुवर्णमुद्रा किंमत सांगून हार विकायला ठेवला असल्याचे सांगितले.

पांचशे सुवर्णमुद्रा! किंमत बोडा जास्तच आहे. चारशे सुवर्णमुद्रांना असेल तर मी घेईन. चारशेला देतां का? शस्वरने विचारले.

'ते शक्य नाही त्या म्हाताऱ्याने पाचशेहून कमी असेल तर विकू नका असे सांगितले आहे.' जव्हेंरी म्हणाला.

'बरं तर असे करा, तुम्ही हा हार दाखविला पाहिजे त्यांना तो आवडेल.

ध्यायलाच हवा.' शेखर म्हणाला.

मंत्र्याच्या बोलण्यावर विश्वास करून जव्हेंरी आपल्याबरोबर हार घेऊन मंत्र्याच्या घरी गेला, शेखर जव्हेंर्याला म्हणाला- "मंडळींना घरात नेऊन दाखवून आणतो." आणि जव्हेंर्याला बाहेर बऱ्याचधात बसवून रत्नहार घरात घेऊन गेला आणि बांभून काढी लावून घेतली.

जव्हेंर्याने बराच वेळ वाट पाहिली आणि दोन तीन तास चतल्यावर माघ त्याला सधन आला की काही तरी मानगड आहे. त्याने दोन तीनदा दारावर बाप मारून पाहिली, परंतु कोणी बरबाजा उपस्थळ नाही. तेव्हा त्याला सबाडीच असली पाहिजे या गोष्टीची शंका डरली नाही काय करावे याचा विचार करीत तो घरी गेला त्याला राध-चर सोपे आली नाही. तो वृद्ध मनुष्य येऊन हार मागू लागला तर त्यांना काय उत्तर द्यावे त्याला कळना.

दुसऱ्या दिवशी जव्हेंरी मंत्र्याच्या घरी गेला, मंत्री दरबारात आयक्या तयारीत होता, जव्हेंरी त्याला म्हणाला- "मालक! आपण तो रत्नहार ठेवून व्यापके ठरविले असेल तर ठीकच आहे नाहीतर परत करण्याची कृपा करावी मी जाणली कोणाला ती बिणू शकेन."

"तुम्ही काय म्हणता तेच मला कळत नाही." मंत्र्याने आश्चर्य दर्शवून उत्तर दिले.

"काल आपण मला आपल्या घरी बोलावून गेला आणि आपल्या मंडळींना हिऱ्याचा हार दाखवून आणतो असे सांगून तो घरात घेऊन गेला होता?" जव्हेंर्याने विचारले.

"ही काय बडबड चालविली आहे पिऊन बिऊन आला आहं ही काय? आप्त बडबड कराल तर मला शिपा-याला बोलावून तुम्हाला घेऊन दाखून बाहेर काढावे लावेल." मंत्री दरबारातून म्हणाला.

जन्हेन्याने हार सरळ रीतीने परत मिळण शक्य नाही हे ओळखले तो सरळ न्यायाधिकाकड गेला आणि आपले गान्हाण स्पष्ट काय ते निर्भयपणे सांगितले न्याया भोज जव्हे-याला चांगला ओळखीत होता, त्याचबरोबर मंत्रवाच्या लबाडीची वण त्याला चांगली माहिती होती. म्हणून जन्हेन्याच्या शब्दावर त्याचा पूर्ण विश्वास बसला त्याने चवकशी करण्याचे वचन दिले आणि जन्हेन्याला बरी पाठवून दिले दुसऱ्या दिवशी न्यायाधिकाकडे श्रुतीने मंत्रवाकडचा हार आणवून जन्हेन्याला द्यायचे ठरवून आपल्या बरो मेजवानीची व्यवस्था केली सर्व दरबारी लोकांबरोबर मंत्रवाला पण जेवायला ओलाविले. त्याच निर्णय करणे वेळी अडचण उत्पन्न झाली म्हणजे अशीच एखादी युक्ती ती करीत असे

निर्भय लोक मंत्रवापूर्वी न्यायाधिकाकडे आपल्या एका विश्वासू नोकराला एक जवाबदारीची कामगिरी सोपविली मंत्री आपली पादत्राण बाहेर वऱ्हांड्यात ठवून

मंत्रवाच्या मंडळींना सांगायचा की खुण-साठी मातकांनी आपले पादत्राण दिले आहे आणि काळ घेतल्या रत्नहार आणून आणायला पाठविले आहे तो न्यायाधिकाच्या घरी नोकरीला जाई हेदेखील सांगायला न्यायाधिकाकडे सांगून ठेवले होते

नोकराने न्यायाधिकाच्या सांगण्याप्रमाणे सर्व पाहुणमंडळी आल्यावर मंत्रवाचे एक पादत्राण उचलून नेऊन मंत्रवाच्या मंडळी-कडून रत्नहार आणला

सर्व पाहुणे मंडळी निघून गेल्यावर न्यायाधिकाकडे नोकराकडून ही हार आणून घेतला आणि जन्हेन्याला बोलावून त्याला तो हार परत दिला-“लबाडीत गेलेली वस्तु लबाडीनेच परत मिळवावी लागते.”

रत्नहार परत मिळालेला पाहुण जन्हेन्याला जिवान जीव आला न्यायाधिकाचे आधार मानले आणि आनंदाने घरी परत गेला

श्रीकृष्ण हस्तिनापूरला येत असल्याचे धृतराष्ट्राला कळले तेव्हा तो भीष्म, द्रोण, सभ्य विदुर, दुर्योधन आणि आपल्या सर्व मंत्र्यांना बोलावून म्हणाला-“श्रीकृष्ण हस्तिनापूरला येत आहे ही बातमी ऐकून राजधानीत उत्साह दिसतो आहे वाटेत त्याला कोणत्याही प्रकारचा घास होता कामा नये. उलट सर्व सोयी शाल्या पाहिजेत. अनेक प्रकारे त्याच्या स्वागत सत्काराची व्यवस्था झाली पाहिजे”

दुर्योधनाने त्याप्रमाणे श्रीकृष्णाच्या स्वागतार्थ हस्तिनापूराला आणून ते वृकस्थलपर्यंत सर्व रस्ते तोरण व पताका बांधून अलंकृत करविले. कृष्ण आपोआप गोचरलेले मंडप व तोरणे पहात हस्तिनापूरला आला

दुर्योधनाशिवाय त्याचे सर्व भाऊ आणि भीष्म, द्रोण इत्यादिक रथात बसून त्याच्या स्वागतार्थासाठी सामोरे गेले.

श्रीकृष्णाने धृतराष्ट्राच्या राजवाड्यासमोर रथातून उतरून पायीच तीन चालले ओलांडून धृतराष्ट्र समोर बसला होता त्या समेत प्रवेश केला कृष्णाने समेत पाऊल टाकल्याबरोबर धृतराष्ट्राबरोबर सर्वांनी उभे राहून श्रीकृष्णाने अभिवादन केले. कृष्णाने सर्वात प्रथम भीष्माचार्यांना व धृतराष्ट्राला भेटून कुशल प्रश्न केले त्यानंतर एक एक करून उपस्थित सर्व राजांना भेटला. कृष्णाला दसव्यासाठी धृतराष्ट्राने एक सुवर्णसिंहा आणविले. कृष्ण सर्वप्रकारे आतिथ्य स्वीकारून सर्वांची बोलला आणि

नंतर विदुराबरोबर त्याच्या घरी गेल्या त्या दिवशी कुपारी तो कुतीला भेटायला तिच्या घरी गेला. कुती त्याला प्रेमाळिण वेटून आपल्या सर्व मुलांची आज्ञा काढून देऊ लागली नंतर कुण्याला बसायला सांगून म्हणाली-“कृष्णा! माझे मुलगे मला येथे ठेवून वनवासाला गेले माझा देह येथे असला तरी माझे मन त्याच्याबरोबर गेले होते. पितृविहीन मुलांना मी वाढविले बारा वर्ष रातावनात व एक वर्ष अशातवासाल अशी तेरा वर्षे त्यांनी कधी काढली त्याचे त्यांनाच ठाऊक। युधिष्ठिर धर्माचा भार घेयाने बाह्यत आहे कधी आहे त्याची तब्येत वगैरे? भीमार्जुन

आहे? तो माझी सेवा किती प्रेमाने करी? नकुल केव्हा भेटतो कोणास ठाऊक? माझ्या सर्व मुलांहून जास्त लाडकी माझी सुनवाई कधी माहे? म्हणून सांगल्या सुशील मुलीला देव कष्टात बसू लागले की कुठवान धर्मपरायण कधी सुखी होतील का माच गोष्टीची शंका पाटू लागते”

कृष्ण कुतीचे सांत्वन करीत म्हणाला-“तुम्ही व तुमच्या मुलांची आणि सुनेची लवकरच भेट होईल. ते आपल्या शत्रूचा पराभव करून तुला भेटायला येतील.” त्यानंतर कृष्ण कुतीचा निरोप घेऊन दुर्योधनाकडे गेला.

दुर्योधनाचा महाल इंद्रधनवासारखा सुंदर होता तो त्या महालाच्या पहिल्या मजल्यावर एका दलसज्जित सिंहासनावर बसला होता त्याच्या सोबारी दुःशासन, शकुनी व कर्ण बसले होते. तेथे कौरव व इतर राजेपण बसले होते. श्रीकृष्णाला आलेला पाहून सर्व त्याच्या सत्कारार्थ उठून उभे राहले. कृष्णाने सर्वांची यथोचित विचारपूस केली आणि त्याच्यासाठी तयार करून ठेवलेल्या आसनावर बसला

दुर्योधनाने आपल्याच महालात श्री कृष्णाने रहावे असा आग्रह केला. परंतु श्रीकृष्णाला ते माग्य नव्हते. तेव्हा

तू दोन्ही पक्षांना मधव करण्याचे कसूर केले आहेस म्हणून आम्ही प्रेमाने तुझ व यथोचित आतिथ्य करू ते तू हा स्वीकारीत नाहीस?”

“हे पहा, मी सिंध्यासाठी पांडवांकडून आलो आहे. मला सिंध्याच्या कामात यश आले तर मी अवश्य तुझे आतिथ्य स्वीकारो” कृष्ण म्हणाला

“आमच्या विषयी मनात शंकाकुशका काढण्याचे मुळीच कारण नाही. तू ज्या कामासाठी आला आहेस त्यात यश किंवा अपयश येण्याची आणि आमचे आतिथ्य स्वीकारण्याची अर्थाअर्थी काम संभव आहे? तू इतितनापुढी असेपर्यंत तुझे सर्वप्रकारे आतिथ्य करणं आमचे कर्तव्य आहे” दुर्योधन म्हणाला.

तेव्हा कृष्ण स्मित करून म्हणाला-“आपल्या स्नेही आतमबळीबरोबर संकटात पडले वेळीमुद्दा राहून जेवणे शक्य असते. परंतु मला माहीत आहे व मी निराळे सांगण्याची गरज नाही माझ्या विषयी तुम्हे हे प्रेम औपचारिकच वाहे आणि मी कोणत्याही प्रकारच्या संकटात पडलो नाही. कस्तुर तुम्हे व आमचे वैरच आहे म्हणून तू आमचे आतिथ्य करू नये आणि आम्ही ते स्वीकारू नये. तू पांडवांची

विनाकारण शंकडे बाणले आहेस ते मला प्राणापेक्षा जास्त प्रिय आहेत. त्यांनी अनेक विरुद्ध काम केलेले मी कधी कोणाच्या तोंडून ऐकले नाही. तू त्यांचा द्वेष करतोस, म्हणजे माझा ही द्वेष करतोस, मलाच अर्थ विषयो म्हणून तू हा आपण करू नकोस.” असे सांगून कृष्ण उभा राहला आणि शोभ्य, ग्रीण आणि कृपाचायी सांग्याबरोबर विदुराच्या घरी गेला.

त्याच्याबरोबर आलेल्या सर्वांना कृष्णाने यथोचित जागी राहण्यास सांगून पाठवून दिले आणि विदुराच्या घरी जेवला जेवण झाल्यावर विदुर कृष्णाला म्हणाला-“कृष्णा! मला असे वाटत आहे की तू

येथे थायला नको होते. दुर्योधनाने सर्व पर्यनीती सोडून दिली आहे. त्याला बुद्ध पाहिजे आहे. शांतिस्थापना बगैरे काही नको आहे. सर्व पांडवांचा पराभव तो एकटा करू शकेल असे कर्णाला वाटत आहे. म्हणून तो संचीका तयार नाही. दुर्योधनाकडे जास्त सैन्य आहे. त्या सैन्याच्या जोरावर त्याचे डोके ठिकाणावर राहलं नाही. त्याला हिताच्या मोट्टी सांगितल्या तरी त्या कळल्याच्या मन स्थितीत तो नाही. दुर्योधनाच्या मदतीला आलेले अनेक राजे, तुझ शत्रू आहेत. त्यांच्या उपस्थितीत तू कौरवसभेत जाणे मला मुळीच पसंत नाही. तुझ्याविषयी मला जी आत्मीयता

तुझ्या शौर्यपराक्रमावर भासम विडबास नाही, असे नाही. तुला भेटल्यावर मनाला मनापासून आनंद झाला."

कृष्ण म्हणाला—"चिबुरबाबा! तुम्ही खरे तेच सांगितले आहे. मला त्या सर्व गोष्टींचा अंदाज होता व आहे. तरी शांतिस्थापनेसाठी सर्व प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. या कर्तव्याचे पालन मी केले नाही तर लोक नावे ठवतील की कृष्णासारखा पूज्य मनुष्यसुद्धा शपथ कसा बसला! मला स्वतःच्या निघाला. कोसव्हाही मोट्टीचा धोका वाटत नाही." नंतर कृष्ण विदुराच्या परीच छातपण सोपला.

दुसऱ्या दिवशी कृष्ण पहाटे उठला. मानसव्याधि आटापून निघायला तयार झाला. तेवढ्यात दुर्योधन व शकुनीमायांनी बेडन वृतराष्ट्र महाराज सभेत वाढ घेता. असल्याचे सांगितले.

बास्काने रथ तयार करून ठेवला होता. कृष्ण विदुराबरोबर रथात बसून निघाला. दुर्योधन व शकुनीभामा आपापल्या रथात बसून निघाले. त्यांच्या पाठीमागून अनेक राजे व खोडबोरे पण निघाले. श्रीकृष्ण राजमागांवकून दरबारात जाणार. हे कळल्यावर प्रजा श्रीकृष्णाच्या दर्जनासाठी दुतर्फा उभी राहली.

सभाभवनाच्या दारावर रथातून उतरून श्रीकृष्णाने शात्यकी व विदुराबरोबर दर- वारात प्रवेश केला. कृष्णाच्या पाळेपाठ कृतवर्मा वगैरेंनी दरबारात प्रवेश केला. सभासदांनी उठून कृष्णाचे स्वागत केले. कृष्ण त्यांच्यासाठी तयार ठेवलेल्या वास- नावर जाऊन बसला. विदुर कृष्णाखेजारी दुसऱ्या एका वासनावर बसला.

समस्त संबंध शांतता होती. कृष्ण धृतराष्ट्राला संबोधित करून म्हणाला- "राजा! या भरतवंशाला सर्वनाश होण्या- पूर्वी बांधविणे शक्य आहे. त्यासाठी कौरव आणि पांडव यांच्यात सख्य झाले पाहिजे. मी त्या गोष्टीची भीक मागायला तुझ्या

कडे पाहणे हे माे मागण्याचे परण नाही. सवें राजकुळात कुरु वंश अग्रगण्य मानला जातो. तू त्या वंशाचा आज प्रमुख आहेस.

कोणी अपराध केला तर त्याला दंड देण्याचा अधिकार तुला प्राप्त आहे. कुयौधनाविक तुझी मुले सर्व धर्मे व नीती सोडून सर्व पाले करीत आहेत. ते तुला माहीत नाही बसे नाही. भावी संकटाला कारण कौरवच वाहेत. तू हे संकट भोळा दळून शकला नाहीस तर या पुर्वीवर राहणारी मानवजातच नष्ट होते की काय याची भीती वाटते आहे. कौरव पांडवात सख्य करून देणे तेवढे कठीण नाही! ते तुझ्या व माझ्या हातात आहे. तू आपल्या मुलांना समजावून सांग. मी पांडवांना संभाळून घेतो. तुझ्या मुलांना ताळ्यावर आणण्याचा अधिकार तुला आहे. जशा तऱ्हेने कौरव पांडवात सख्य बघवून आण. पांडवांना जिकणे कोपालाही शक्य नाही. ते तुझ्या मदतीला आले तर तुझ्या राज्यावर वक्रदृष्टीने पाहण्याची हिंमत कोणी करणार नाही. सर्व जगावर तुझे अखंड राज्य कायम होईल. पांडवांशी संधी करून घेणे तुझ्या व तुझ्या मुलांच्या हिताचे आहे. युद्धात पांडव हारले किंवा कौरव हारले तर तुला काय सुख मिळणार? युद्ध

आलोका

या युद्धात पराक्रम ठार पडेल होणार. या जगाच्या रक्षणाची जबाबदारी तुझ्यावर आहे हे लक्षात असू दे. म्हणून सर्व राजांना आज तू एका पंगतीत जेवायला वाढ आणि आपापल्या घरी परत जायला सांग. तूच पांडवांचा संरक्षक आहेस. जशा परिस्थितीत तू त्यांच्या हिताचा विचार केला नाहीस तर कोण करणार? ही गोष्ट पांडवांनी तुला कळवायला सांगितली आहे. या सभेत उपस्थित लोकांना पण पांडवांची एक गोष्ट सांगायला सांगितली आहे.

ज्या सभेत त्याच व नीतीविरुद्ध गोष्टी ठरतील त्या गोष्टीस होकार देणारे आणि शांतचित्ताने ते ऐकून घेणारे दोघे सारखेच जबाबदार होतील. म्हणून त्याच व घर्षाला भरून बसेल तोच निर्णय सर्वांनी मान्य कर. या सर्व राजांना व त्यांच्या सैन्याला आणि शस्त्रेला सर्वनाशापासून वांचव. पांडवांना त्यांच्या वडिलांचे राज्य देऊन टाक! मुचिष्ठिराचा स्वभाव तुला माहीतच आहे. लासामुहूत त्यांना जाळून राकण्याचा प्रयत्न झाला असूनही वेवढी पांडव तुझ्याकडे आले. तू त्यांना इंद्रप्रस्थाचे राज्य दिलेस ते त्यांनी काही विरोध न करता स्वीकारले. शकुनी मामांच्या कण्टाने तुझ्या मुलाने पांडवांचे सर्वस्व हरण केले

तरी त्यांनी झाला तो अपमान आणि वनवासाचे कष्ट सहन केले.

मी तुझ्या व तुझ्या मुलांच्या हिताची गोष्ट म्हणून सांगतो, तू आपल्या मुलांना आवर. पांडव तुझ्या सेवेला हजर व्हावेत. परंतु आवश्यकता पडलीच तर युद्ध करण्यास ही तयार आहेत. म्हणून तुला जे उचित आटेक ते कर."

कृष्ण म्हणाला ते ऐकून समस्त कोणी बोलला नाही. कोणाची तोंड उघडण्याची छातीच होत नव्हती. तेव्हा परशुराम धृतराष्ट्राला म्हणाला-"राजा! मी तुला पुराणांतली एक नीतिकथा सांगतो. तुला ती जावडकी तर तू कर."

आलोका

५५

प्राचीन काळी दशोद्भव नावाचा एक राजा होता. तो प्रत्येक दिवशी चारही वर्णांच्या लोकांना बोलावून, विचारी- 'तुमच्यांपैकी कोणी माझ्याशी युद्ध करून मला जिंकायला तयार आहे का?' त्याला ब्राह्मणांनी, अग्नी आत्मस्तुती शोभत नाही, असे सांगून पाहिले. परंतु राजाची खोड जाईना. शेवटी ब्राह्मण कंटाळून म्हणाले- 'नर आणि नारायण नावाचे दोन ऋषी आहेत. ते अजेय आहेत. ते गंधमादन पर्वतावर तपश्चर्या करीत आहेत. तुला युद्धासाठी आहे. तेव्हा तु त्यांच्याशी जाऊन युद्ध कर.' ते ऐकून दशोद्भव आपले सैन्य घेऊन गंधमादन पर्वतावर स्वारीला निघाला. नरनारायणांनी त्याचा आतिथ्य स्वरूप करणाने ठरवून त्याला बोलाविले. परंतु दशोद्भवने युद्धास आह्वान केले. तर- नारायणांनी त्या प्रदेसात युद्ध करणे बरोबर नाही असे त्याला समजावून सांगण्याचा प्रयत्न करून पाहिला. परंतु दशोद्भव हद्दाला पेटला होता.

तेव्हा तर नामक ब्रह्मणाने दशोद्भवला ते दशोद्भव पाहून राजाचे सैन्य आश्चर्यचकित होऊन पळू लागले. तेव्हा राजाने नर ऋषीचे पाय घसून त्यांची सहा मागितली. 'तू यापुढे रेंव सोड व प्रजेचे स्वतःच्या मुलासारखे पालन कर!' असे समजावून सांगून नर व नारायण ऋषींनी राजाला निरोप दिला.

ही गोष्ट सांगून परशुराम वृतराष्ट्राला म्हणाला- 'वृतराष्ट्रा! फक्त नर ऋषीने ते दिव्य करून दाखविले होते. नारायण तर नरपेक्षा जास्त पराक्रमी आहे. तेच नर व नारायण म्हणजे अर्जुन व कृष्ण होय. म्हणून बर्जुनाचे बाण गांडीव धनुष्यावर चढवून तुम्ही गर्व सोडून त्याला शरण जा. कृष्ण पाठीशी असतांना अर्जुनाला जिंकणे तुम्हांला शक्यच नाही. म्हणून युद्धाच्या गण्या सोडून द्या आणि पांडवांशी संधी करून घ्या.'

शिव लीला

[३]

हिमालयाच्या उतरणीवर राहकावन होते.

त्यात देवदाराचे उंच सुंदर वृक्ष होते वफातून वाहणारे सुंदर ओढोळ होते. त्यात एका काळी भृगू, मारीच, अंगीरस इत्यादी थोर महर्षी आश्रमवास करीत आणि तपश्चर्या आणि यज्ञयागादी करून आपल्या कुटुंबासह निविघ्नपणे रहात.

ऋषी व मुनींना सत्ता गर्व होऊ लागला की त्यांच्या तपोबलामुळेच त्यांच्या अप्सरा-तुल्य सुंदर पत्नींचे पातिव्रत्य कायम राहू शकले. कोणी परंपर्या त्यांच्या बायलांना आला तर मरून होऊन जाईल. एवढेच नव्हे तर ब्रह्मा, विष्णू व महेश या त्रिमूर्तींची देखील त्यांच्या समोर डाळ शिवणे शक्य नाही, इतका ऋषी मुनींना गर्व होऊ लागला होता.

एकादा एका महापद्मानिमित्त सर्व ऋषींना आश्रमातल्या पत्नींस आश्रमाला सोडून आश्रमा-बाहेर कित्येक दिवस रड्याने लागले. ती संधी पाहून शंकराने संमोहन रूप धारण केले आणि एका हातात भांग व दुसऱ्यात बाण विसऱ्या हातात भिक्षापात्र घेऊन मद्यप्राशन केलेल्या माणसासारखा मुकांड्या स्यात राहकावनात प्रवेश केला. तो भिक्षेला बाला होता. त्याचे ते रूप पाहून ऋषी पत्नी देहभान विसरल्या आणि शंकराबरोबर नृत्य करू लागल्या.

ते दृश्य पाहून कळीचा नारद ऋषीकडे गेल्या आणि म्हणाला- 'अस आपल्या आश्रमात आजून पहा, एका भिकाऱ्याबरोबर तुमच्या बायका नाचत आहेत!' ते ऐकून सर्व ऋषी यज्ञकार्य मध्येच सोडून

आपापल्या अश्रमांकडे धावले. नक्षत्रांमध्ये पळीने आपली कांती पसरविणाऱ्या चंद्रासारख्या शंकराला पाहून ऋषींनी बरकानून विचारले—“कोण रे तू?”

“माझे नाव शिवदेव सुबरेस्वर आहे!” भिक्षुकल्पघारी शंकर म्हणाला.

“हे काय चालविले आहेस?” ऋषींनी विचारले.

त्याचे उत्तर म्हणून शंकराने आपल्या हातातले भिक्षामात्र व हुरापात्र दाखविले व म्हणाला—“ज्यांना काही काम नाही त्यांना कोणत्याउरी कामाच गुंतविणे हे माझे काम आहे!”

“अरे तुम्हे पौष्टिक नष्ट होऊ दे!” ऋषींनी शाप दिला.

स्मित करून चट्टन म्हणाला.

तेव्हा ऋषींनी बहिचार होम करून होमकुंडातून ‘माया’ नामक कुर्या उत्पन्न केली व तिला शंकरावर सोडले. शंकराने रथा कुर्याला आपल्या उजव्या पायाखाली तुडविले आणि तिच्या उरावर डावा पांढ ठेवून तांदव नृत्य करू लागला.

तेव्हा ऋषींनी ‘भय’ नामक वाघाची सुष्टी करून त्याला शंकराच्या अंगावर सोडले. शंकराने वाघाला ठार करून त्या काँतडे फाडून काढले व आपल्या भोवती गुंबाळून बसले.

तेव्हा ऋषींनी आणि मुनींनी ‘ऋ’ नामक विषारी खपाची सुष्टी

उचलून आपल्या जटमोवती अभूषणासारखे गुंडाळून ठेवले.

तेव्हा ऋषींनी ‘विजयचक्र’ नामक संस्मोहन संवाचा शंकरावर प्रयोग केला. शंकराने त्याला हुरापात्रा पित्तासारखे करून आपल्या मुठीत बंद करून ठेवले. ऋषींनी निडन जाऊन त्याच्यावर प्रलयानो केंफला. शंकराने तो जखमी फुलांच्या गुच्छासारखा हासत धरला.

इतके झाले तरी ऋषींनी शंकराला ओळखले नाही. त्यांनी शंकरावर महा-ज्वाला फेकल्या. परंतु त्या ज्वाला शंकराच्या मुखाभोवती तेजोवलयसारख्या झळकू लागल्या.

शंकराने अशातऱेने मायेचे यर्दन केले व तांदव नृत्य करू लागला. ते वाहुण्यासाठी गणपती, पद्मसुत, तंदी मुंदी वगैरेलाबरोबर घेऊन धावली आली. जगदंबेसमोर शंकराला नृत्य करीत असलेले पाहून सर्व देव ते मनोहूर रूप पळव्यास धावून आले. विष्णूने तालावर मृदंग वाजवायला सुरदास केली आणि सरस्वतीने वीणावादन व इंद्राने दंशुपादन सुरू केले. ब्रह्मदेव ताल बेंज लागला. तेव्हा ऋषींचे डोळे उघडले व त्यांनी शंकराला ओळखले आणि सामनात वारू लागले. नंदीने डोक मानविले आणि पद्मसुताने धंजनार केला. ऋषीने डंभक वाजवायला सुरदास केली. शंकराचे ते तांडवनृत्य पाहून गणपतीला जसाह जडला

आणि तोदेखील नृत्य करू लागला. श्रव्याला नाचू लागलेला पाहून त्याचे वाहून मूषक म्हणजे उंदीरदेखील नाचू लागला.

नृत्य रूप शिव, राग रूप विष्णू आणि लय रूप अशी त्रिमूर्ति जगतलीला, -नृत्य रूपे शिवलीला पाहून शरतमुनींनी नट-राजाला नृत्य देवता मान्य करून भरत-शास्त्र नामक नाट्यवेदाची स्थापना केली.

व्याघ्रपाद नामक मुनींना उपमन्यू नावाचा मुलगा होता. पांच वर्षांचा अस-लानाच त्या मुलाला त्याचे आईवडील मारीबीत असल्याचे कळू लागले. त्याने घनात जाऊन पंचाक्षरी मंत्राचा जप सुरू केला. तेव्हा शंकरपार्वतीने वरदान देऊन त्याला उपदेश केला-“बाळ! या जंगलात हिल स्वापदे आहेत. तेव्हा तू चरी जा.”

“शिव पंचाक्षरी मंत्राचा जप करीत असतां मला कौशल्याही गोष्टीची भीती नाही.” उपमन्यू म्हणाला. तेव्हा पार्वती परमेश्वरांनी प्रसन्न होऊन त्याला सर्व प्रकारचे शस्त्रे दिले.

जिंकून कलास लाकावर घालून आला. तेव्हा शंकराने आपली जटा झाडली. त्यातून एक भयंकर मुख धारण करून एक महाकाय व्यक्ति जन्मली आणि त्या राक्षसाला मिळायला घाबली. गयासुर भीतीने वरधर कांपू लागला आणि शंकराच्या पायावर पडून क्षमा मागू लागला. शंकराने त्याला अभयदान दिले.

भयंकर मुख असलेला तो महाकाय देव ओरडू लागला की “मला कायला या!” शंकराने त्याला स्वतःचा देह भक्षण कर-ण्याचा आदेश दिला. शंकराच्या आज्ञेप्रमाणे त्याने आपल्या देहाचे भक्षण केले. अतां त्याचे मुख काय ते उरले. शंकराने त्याला “कीर्ति मूख” हे नाव देऊन वरदान दिले की तो सर्वदा देवांच्या डोक्यावर वास करील व त्यांची कीर्ति वाढवील.

असातऱ्हेने शंकराचान एक गंध ‘कीर्ति मूख’ रूपे मकरंतोड्याच्या गव्यभागी देवांच्या तीर्थस्थानी सुशोभित होऊ लागला.

१३५. नवछत्र

नामदेव (कंबोडिया)च्या राजवाड्यात या सिंहासनावर नऊ छत्रे आहेत. कंबोडियाच्या राजांचा राज्याभिषेक येथेच होतो. परदेशातले राजपूत येथेच राजाच्या भेटीस येव असत. या सिंहासना-समोर स्वर्णास शेंण्यास मनार्ण आहे. राजाचा भेटापणा येथच्या स्त्रियांसाठी सिंहासनासमोर एक निराळे दालन आहे.

